GEBIEDSBESCHRIJVING MIDDEN-LIMBURG

INHOUDSOPGAVE

1.	Inleiding		
2.	Bodemgesteldheid		
3.	Grondgebruik	3.1	Agrarisch
		3.2	Niet-agrarisch
		3.3	Landschapsbeeld
4.	Infrastructuur	4.1	Landwegen
		4.2	Waterlopen
		4.3	Spoorlijnen
5.	Nederzettingen	5.1	Algemeen
		5.2	Steden
6.	Conclusies		
	Noten		
	Literatuuropgave		
	Topografische kaarten		

1. INLEIDING

1.1 Het inventarisatiegebied Midden-Limburg maakt onderdeel uit van de provincie Limburg. Het gebied omvat vijfentwintig gemeenten, te weten (1):

Baexem	Montfort
Beegden	Ohé en Laak
Born	Posterholt
Echt	Roermond
Grathem	Stevensweert
Haelen	St. Odiliënberg
Heel en Panheel	Stramproy
Herten	Susteren
Horn	Swalmen
Hunsel	Thorn
Linne	Vlodrop
Maasbracht	Wessem
Melick en Herkenbosch	

1.2 De totale omvang van het gebied bedraagt 451,2 km².

1.3 Aan de noordzijde grenst de regio ten westen van de Maas aan de inventarisatieregio Limburgs Peelgebied en ten oosten van de Maas aan het inventarisatie -gebied Maasvallei. De afbakening aan de oostzijde wordt gevormd door de rijksgrens met de Bondsrepubliek Duitsland. Aan de zuidzijde grenst Midden-Limburg aan het inventarisatiegebied Mijnstreek. De westgrens wordt gevormd door de rijksgrens met het koninkrijk België.

1.4 In landschappelijk zin maakt het inventarisatiegebied Midden-Limburg onderdeel uit van de Benedenrijnse Laagvlakte. In deze onderscheidt het gebied zich van het zuidelijk ervan gelegen inventarisatiegebied Mijnstreek. Dit onderscheid is in de zuidelijkste gemeenten, Born en Susteren nog weinig duidelijk. Dit gebied zou echter als overgangsgebied gekwalificeerd kunnen worden.
In landschappelijke zin is er echter nauwelijks een onderscheid tussen Midden-Limburg en de noordelijker gelegen inventarisatiegebieden, zij het dat in het Limburgs Peelgebied de veenvorming op grotere schaal voorkomt dan in Midden-Limburg. Daarnaast wijkt alleen in de uiterste noordpunt van de provincie, de Mokerheide in het inventarisatiegebied Maasvallei, de landschappelijke opbouw af van de rest.

In historisch-juridische, planologische en administratieve zin bestaat geen onderscheid tussen Midden-Limburg en de noordelijker gelegen Limburgse inventarisatiegebieden. Eerder is sprake van overlappingen dan van onderscheid tussen de historische ontwikkelingen en de structuren in de verschillende inventarisatiegebieden.

1.5 De overige inventarisatiegebieden in de provincie Limburg zijn: Zuid-Limburg, Mijnstreek, Limburgs Peelgebied en Maasvallei.

2. BODEMGESTELDHEID

2.1 Met uitzondering van een smalle strook klei langs de Maas en enkele kleinere riviertjes en beekjes bestaat de bodem van Midden-Limburg in hoofdzaak uit zand.
Aan de oostzijde van de Maas komt rivierklei in de winterbedding van deze rivier voor, evenals langs de Roer en langs de Vlootbeek ten noorden van Montfort. Aan weerszijden van de strook rivierklei langs de Roer bevinden zich stuifzanden, die doorgaans heuvelvorming vertonen. Daarnaast komen uitgewaaide kommen voor waarin veenvorming heeft plaatsgevonden. Ten noorden van Susteren bevindt zich een brede strook moerasveen, het "Echterbroek" genaamd. Bij Vlodrop komen miocene zanden aan de opppervlakte. In het zuiden, omgeving Born-Susteren, wordt naast rivierafzettingen löss aangetroffen. Het betreft een uitloper van de grote lössgebieden in Zuid-Limburg en de Mijnstreek. Het gebied ten westen van de Maas is overwegend bedekt met dekzanden. Op enkele plaatsen komen stuifzanden voor die enig reliëf aan het landschap geven. In de beekdalen komen beekafzettingen in de vorm van zand, klei en veen voor.

2.2 Geomorfologisch behoort Midden-Limburg tot het gebied van de Maasterrassen. Deze Maasterrassen zijn onderverdeeld in het hoog-, midden- en laagterras. Het hoogterras is de voornaamste afzetting uit de IJstijd en is opgebouwd uit grove en middelkorrelige zanden met grind en rolstenen afkomstig uit de stroomgebieden van Maas en Rijn. Na de vorming van het terras verlegde de Maas haar loop en voerde vervolgens een deel van de afzetting weg waardoor aan de oostelijke zijde een stijle wand ontstond. Ten westen van deze stijle rand is vervolgens het middenterras afgezet, dat opgebouwd is uit zand en grind. Het grindgehalte neemt af van zuid naar noord, terwijl het kleigehalte in deze richting toeneemt. In het middenterras heeft de Maas opnieuw een brede bedding uitgeschuurd, die met jonge afzettingen werd opgevuld. Zo ontstond het laagterras. Dit terras loopt parallel met de Maas - deels ook met de Roer - en bestaat op beide oevers uit grof zand en fijn grind.
Het middenterras komt enkel in het noordwestelijk deel van het inventarisatiegebied aan de oppervlakte, als de rand van een brede strook in de inventarisatieregio Limburgs Peelgebied. Het overige deel van het gebied ten westen van de Maas bestaat uit laagterras dat zich uitstrekt tot het alluvium van de Maas.
Aan de oostzijde van de Maas loopt het hoogterras parallel met de rivier. Slechts op enkele plaatsen, bij Vlodrop en Koningsbosch komt het op Nederlands grondgebied (2).

2.3 Het gebied Midden-Limburg, dat tot de Benedenrijnse laagvlakte behoort en in het zuiden een overgangsgebied vormt naar het plateau van Zuid-Limburg, daalt geleidelijk in noordelijke richting van 40 m +NAP bij Born tot 20 m +NAP in de omgeving van Swalmen.

Globaal lopen de hoogtelijnen evenwijdig aan de Maas. Daarenbuiten bereikt aan de oostzijde van de Maas het hoogterras nabij Koningsbosch en Vlodrop een hoogte van respectievelijk 60 en 80 meter +NAP. Ten westen van de Maas stijgt het gebied zeer geleidelijk tot 30 m. +NAP op de Peelrug, welke grotendeels in de inventarisatieregio Limburgs Peelgebied is gelegen.

2.4 Afwatering (3)

Binnen het inventarisatiegebied Midden-Limburg vindt de afwatering grotendeels direct, deels indirect plaats op de Maas. Het grondwater zit dicht onder de oppervlakte en langs de randen van hoog- en middenterras zijn beken ontstaan.
Directe afwatering op de Maas geschiedt met name in het zuidelijk deel van het inventarisatiegebied en vanaf de aan beide zijden langs de rivier gelegen gronden.
Indirecte afwatering op de Maas geschiedt met name door middel van een aantal natuurlijke beken en rivieren.

Ten oosten van de Maas zijn de belangrijkste waterlopen:
- de Swalm, voor het gebied rondom Swalmen tot aan de grens met Duitsland.
- de Roer, voor het gebied ten oosten van Roermond. Deze rivier heeft een sterk meanderend karakter en verandert voortdurend haar loop. Daarnaast komen - met name voor 1940 - diverse malen per jaar overstromingen voor.
- de Vlootbeek, voor het gebied ten zuidoosten van Maasbracht. Deze beek vond vooral voor de tweede wereldoorlog veel overlast van sterk verontreinigd afvalwater van de mijnindustrie in Duitsland en Zuid-Limburg.

Het gebied ten westen van de Maas watert met name af op:
- de Haelense beek, die van zuid-westelijke in noord-oostelijke richting dwars door het inventarisatiegebied voert.
- de Leubeek (of Tungelroysche beek) die fungeert als grens met de inventarisatieregio Limburgs Peelgebied en belangrijk is als afwateringsbeek voor het noordelijk deel van Midden-Limburg.
- de Thornder beek stroomt in het zuiden van het inventarisatiegebied in de nabijheid van Thorn in de Maas.

Daarnaast doorstromen tal van zijbeken het gebied en dragen bij in een adequate afwatering.
Midden-Limburg wordt in het westen doorsneden door het kanaal van Wessem naar Nederweert (1929) en in het zuiden, parallel met de Maas, door het Julianakanaal (1935). Beiden kanalen kunnen worden gebruikt ten behoeve van gronden die hebben te lijden onder verdroging. Vanwege de relatief hoge ligging hebben beide kanalen echter een zeer beperkte afwateringsfunctie.

3. GRONDGEBRUIK

3.1 Agrarisch

3.1.1 De bodem van Midden-Limburg bestaat overwegend uit zandgrond. Deze is weinig geschikt voor gewassen die veel water vragen. Bijgevolg wordt er met name rogge en aardappelen geteelt. Het agrarisch bedrijf op de zandgronden is van oudsher een gemengd bedrijf. In verband met de mestvoorziening dient immers een deel van de cultuurgrond te worden gebruikt als grasland voor de veestapel.
Naast de aanwezigheid van zandgronden in het inventarisatiegebied bevindt zich in de winterbedding van de grotere waterlopen rivierklei. Graslanden worden aangetroffen in de uiterwaarden van de Maas en langs de beken. In de omgeving van Thorn en Beegden bevindt zich een brede strook zware rivierklei welke uitstekend geschikt is voor de akkerbouw.
Het land in het zuiden van de onderhavige inventarisatieregio vormt een overgangsgebied tussen de löss- en de zandgronden. Hier traden de beken regelmatig buiten hun oevers hetgeen op diverse plaatsen leidde tot het ontstaan van moerassen met beemden en bossen.

De dorpen langs de westelijke Maasoever (A) (Haelen, Horn, Beegden, Heel en Panheel, Thorn en Wessem) liggen in een van de vruchtbaarste gebieden van Midden-Limburg (4). Rond het midden van de negentiende eeuw bestaat er reeds een vrij uitgebreid cultuurlandschap. De woeste gronden en bossen beslaan minder dan eenderde van de totale oppervlakte en nemen in de loop der tijd verder af. In de meeste plaatsen overheerst het bouwland, enkel Wessem is een uitgesproken weidegemeente. Als gevolg van de grote vruchtbaarheid is de westelijke Maasoever dichter bevolkt dan de verder westelijk gelegen zandgronden. Tussen 1815 en 1875 neemt de bevolking er met bijna tweederde toe.
In het westelijk gebied (B) van Midden-Limburg (Baexem, Grathem, Hunsel en Stramproy) is sprake van een klein cultuurgrondareaal. Omstreeks 1850 beginnen de ontginningsactiviteiten in dit gebied aanzienlijk toe te nemen. Bijgevolg neemt de oppervlakte van bos en akkerbouwland aanzienlijk toe, terwijl de toename van grasland daarbij achter blijft. Ofschoon het gebied dun bevolkt blijft, is de bevolking relatief sterk toegenomen.
Het gebied ten zuidoosten van Roermond (C) (Montfort, Posterholt, St. Odiliënberg, Vlodrop, Melick en Herkenbosch) is rond het midden van de negentiende eeuw slechts dun bevolkt en kent een weinig bloeiend economisch leven. Meer dan de helft van het gebied bestaat uit woeste grond en bos. Omstreeks 1850 wordt 583 ha woeste grond ontgonnen en neemt het areaal bos aanzienlijk toe. Ofschoon de uiterwaarden van de Roer als weidegronden worden gebruikt, is omstreeks het midden van de negentiende eeuw het belangrijkste deel van de cultuurgrond in beslag genomen door bouwland. Het akkerbouwland beslaat meer dan eenderde deel van de totale oppervlakte, terwijl slechts eenachtste door grasland

wordt ingenomen. Ofschoon het bevolkingsaantal tussen 1815 en 1875 met meer dan de helft toeneemt, blijft de streek dun bevolkt.
Het land aan de oostzijde van de Maas (D) (Swalmen, Roermond, Maasniel, Herten, Linne, Maasbracht, Echt, Stevensweert, Ohé en Laak) is vanouds een welvarend gebied met veel bedrijvigheid en een belangrijke landbouw en veeteelt. Ruim 60% van het gebied bestaat uit cultuurgrond, waarbij de hoeveelheid akkerbouwland de hoeveelheid weiland in ruime mate overtreft. Woeste grond bevindt zich met name in de gemeente Echt. Bijna de helft van de oppervlakte van deze grote gemeente wordt door woeste grond in beslag genomen. Evenals in het gebied ten zuiden van Roermond en op de zandgronden in het westen van Midden-Limburg vinden ook in de gemeenten langs de Maas, en met name in Echt, rond het midden van de negentiende eeuw op ruime schaal ontginningen plaats. Het gebied kende tussen 1815 en 1875 een bevolkingsgroei van 90% en is daarmee een van de dichtst bevolkte gebieden van Midden-Limburg.
Het overgangsgebied (E) in het zuiden (Susteren, Roosteren, Nieuwstad, Grevenbicht, Born, Obbicht en Papenhoven) wijkt zowel in grondsoort als in vruchtbaarheid en in bodemgebruik af van de rest van Midden-Limburg. Ofschoon ook hier sprake is van een gemengd bedrijf is het areaal grasland groter dan in het overige deel van het inventarisatiegebied. Grasland bevindt zich zowel langs de Maas als op de lössgronden. In het laatste geval is dan sprake van beweide boomgaarden. Met name Grevenbicht (tegenwoordig onderdeel van de gemeente Born) staat te boek als een belangrijk weidegebied. Het areaal woeste grond in dit gebied is zeer gering, ongeveer eentiende van de totale oppervlakte. Tussen 1850 en 1870 worden in Born en Susteren woeste gronden en schaapsweiden ontgonnen ten behoeve van de akkerbouw. Het zuidelijk deel van het inventarisatiegebied Midden-Limburg is eveneens een van de dichtst bevolkte gebieden geweest ofschoon de bevolking er tussen 1815 en 1875 met niet meer dan 40% toeneemt.

3.1.2. Tijdens de laatste decennia van de negentiende eeuw treden een aantal veranderingen op in de agrarische structuur. Is voorheen de landbouw de belangrijkste tak van agrarische bedrijvigheid, later treedt de veeteelt steeds meer op de voorgrond.
Tot het midden van de negentiende eeuw is de veeteelt onbeduidend en dient deze vooral tot voorziening in de mestbehoefte van de landbouw. Rond het midden van de negentiende eeuw begint de belangstelling voor de veeteelt, mede als gevolg van de stijgende opbrengst van veeteeltprodukten, langzaam toe te nemen. Met name het aantal varkens, rund- en pluimvee groeit. Relatief veel vee is in de tweede helft van de negentiende eeuw aan te treffen in de gemeenten Maasniel (tegenwoordig onderdeel van de gemeente Roermond), Herten, Maasbracht, Ohé en Laak, Stevensweert en Echt. Een uitgebreide rundveestapel komt met name in de eerste drie gemeenten voor, terwijl Echt een niet onbelangrijke varkensteelt en

kippenhouderij bezit. Een duidelijke kentering van akkerbouw naar veeteelt is eveneens in de Roerstreek waarneembaar. Met name St. Odiliënberg en Vlodrop hebben in deze tijd in verhouding tot het cultuurlandareaal een betrekkelijk grote veestapel. Vooral het aantal varkens is er aanzienlijk toegenomen. Ook de dorpen op de westelijke Maasoever kennen in deze tijd een toename van de veestapel. Zo heeft Horn in verhouding tot het cultuurlandareaal zelfs de grootste veestapel van Limburg. Ook Wessem, ,Heel en Panheel zijn in deze periode typische veeteeltgemeenten geworden, terwijl daarnaast Nunhem (tegenwoordig gemeente Haelen) en Thorn eveneens een betrekkelijk grote veestapel hebben. Ofschoon de veestapel groeiende is, overheerst omstreeks 1875 nog altijd de landbouw. De kentering zet zich definitief in het laatste decennium van de negentiende eeuw door.
Tevens is vanaf het begin van de twintigste eeuw, mede als gevolg van een stijgende opbrengst van eieren, een explosieve groei van het pluimvee waar te nemen. Aanvankelijk vindt de grootschalige verkoop van eieren via de botermijn in Maastricht plaats, maar na de oprichting van de Coöperatieve Roermondsche Eiermijn (1904), wordt Roermond weldra de belangrijkste veilingplaats in Limburg. In tegenstelling tot de groei van het pluimvee, de rundvee- en de varkensstapel, neemt de schapenteelt af. Als gevolg van de invoering van kunstmest in de laatste decennia van de negentiende eeuw verliest het schaap steeds meer zijn functie als mestproducent. Bovendien leiden de toenemende ontginningsactivi- teiten tot een afname van het heidegrondareaal.
Behoudens de verminderde opbrengst van was en honing is de afname van de oppervlakte heidegrond tevens de oorzaak van de teruggang in de bijenteelt.
Hoewel de landbouwcrisis omstreeks 1880 de groei van de veeteelt ten zeerste heeft bevorderd, heeft hierin ook de coöperatieve zuivelbereiding een belangrijke bijdrage geleverd. De zelfgekarnde boter is in de tweede helft van de negentiende eeuw een steeds belangrijker bron van inkomsten van de boeren gaan worden. De negatieve gevolgen die de afhankelijkheid van de boeren van winkeliers en boterhandelaren in deze met zich brengen, leidt tijdens het laatste decennium van de negentiende eeuw tot het ontstaan van coöperatieve handkrachtfabriekjes, die in het tweede en derde decennium van de twintigste eeuw langzaam worden vervangen door grote stoomzuivelfabrieken. De eerste handkrachtfabriekjes treden in Limburg in 1892 in werking, onder meer in de plaatsen Stramproy, Echt, Buggenum en Hunsel.

De meest opmerkelijke veranderingen in Midden-Limburg vinden tussen 1850 en 1940 plaats in de vorm van ontginningen. Weliswaar worden reeds omstreeks 1810 op beperkte schaal moerasgebieden die in dalgronden lagen en door beken werden gevoed, ontgonnen. Echter als gevolg van de beperkte bemestingsmogelijkheden bleven deze ontginningen wel zeer kleinschalig.
De gemeenten, die tijdens de Franse Tijd eigenaar zijn geworden van de gemene gronden, beginnen vanaf 1825 een

deel van deze grond te verkopen met het doel de beperkte financiële middelen aan te vullen. Uitbreiding van de ontginningsactiviteiten vindt eerst na 1840 plaats, als een nieuwe wet op de grondbelasting een lastenverlichting verleent in geval van landontginning.
Aangezien vooralsnog het gebrek aan mest de transformatie van woeste grond in bouwland onmogelijk maakt, wordt veel heide in bos omgezet. De meest intensieve ontginningsactiviteiten zijn in deze tijd rondom de grotere plaatsen te bespeuren. Daar immers kon men over meer mest beschikken. Daarnaast loopt een ontginningsketen in het westelijk deel van Midden-Limburg vanaf de Belgische grens onder Stramproy via het westelijk deel van de gemeenten Hunsel, Grathem en Baexem (daarbij de grens met de inventarisatieregio Limburgs Peelgebied overschrijdend) via de gemeenten Heythuysen en Roggel (beide gelegen in de inventarisatieregio Limburgs Peelgebied) naar de gemeente Haelen aan de Maas. Wat de overige woeste gronden betreft, worden aanvankelijk slechts kleine percelen aan de rand van de heide ontgonnen. Op dit nieuwe cultuurland worden doorgaans aardappelen gepoot. Aangezien tijdens de tweede helft van de negentiende eeuw de opbrengst van hout steeds winstgevender wordt, worden zowel door particulieren als door gemeenten grote stukken heide in bos omgezet.
Nadat de kunstmest tijdens het laatste decennium van de negentiende eeuw gemeengoed begint te worden, nemen de ontginningsactiviteiten aanzienlijk toe. Aanvankelijk worden deze ontginningen geïnitieerd door kapitaalkrachtige particulieren en door de Nederlandsche Heidemaatschappij (opgericht in 1888), die de werkzaamheden op grootschalige wijze ter hand nemen. Als rond de eeuwwisseling ook kleinere particulieren tot ontginning overgaan, wordt de percelering allengs kleiner en gaan de gemeenten, als gevolg van de stijgende grondprijzen, steeds meer over tot verpachting. Ontginningsactiviteiten op grotere schaal vinden ook plaats daar waar spoorwegen worden aangelegd. Dit is onder meer het geval in 1880 te Kelpen (gemeente Grathem) langs de een jaar eerder geopende spoorlijn Weert-Roermond.
De eerste grote ontginning in de gemeente Echt, een gemeente met een zeer groot areaal woeste grond, wordt in 1885 uitgevoerd door de ontginningspionier D. van Ophoven. Het eerste werk van de Nederlandsche Heidemaatschappij in Limburg is de ontginning van 40 ha broekgrond en de aanleg van vloeiweiden in 1894 te Maasbracht. Tijdens het laatste decennium van de negentiende eeuw begint de Heidemaatschappij met de ontginning van woeste gronden langs de grens met Duitsland. Tot de eerste wereldoorlog nemen de ontginningsactiviteiten van jaar tot jaar toe. Tussen 1890 en 1925 vonden aanvankelijk ten behoeve van mijnhoutwinning en later ook wegens werkverschaffing op veel arme heide- en stuifzandgronden verdere ontginningen en omvangrijke bebossingen met grove den plaats.

In enkele gevallen worden heidegronden opzettelijk niet ontgonnen.

Dit is onder meer het geval met het gebied bij Melick en Herkenbosch langs de spoorlijn Roermond - Duitsland, dat als militair oefenterrein diende (5).

3.2 Niet-agrarisch

3.2.1 Delfstoffen

- steenkool

De toenemende vraag naar steenkool in de tweede helft van de negentiende eeuw leidde ook in Midden-Limburg tot pogingen steenkool te delven. De eerste poging dateert uit 1862 en wordt, ten oosten van Roermond bij het dorpje Asenray, ondernomen door de daartoe opgerichte Bergwerkvereniging. Als deze eerste experimenten mislukken, worden tijdens de negentiende eeuw geen nieuwe ondernemingen van deze aard uitgevoerd. Eerst in 1904 gaat de, een jaar tevoren opgerichte, Rijksopsporingsdienst over tot boringen in Midden- en Noord-Limburg. In Midden-Limburg vinden de eerste proefboringen tussen 1904 en 1908 plaats aan de Etsberg bij Vlodrop, bij Melick en Herkenbosch en bij Maasniel - Roermond. In 1915 - '16 wordt bovendien bij Swalmen een boorpoging ondernomen. Bij deze boringen worden in de bodem van Midden-limburg grote hoeveelheden kolen aangetroffen.
Na het bekend worden van de eerste onderzoekingen dienen diverse particulieren concessieaanvragen in tot exploitatie van mijnvelden onder de gemeenten Vlodrop en Melick en Herkenbosch. Juridische controversen omtrent de concessies leiden ertoe dat het enkel bij plannen blijft. In 1920 wordt het mijnveld in de gemeente Melick en Herkenbosch, dat het best exploitabel blijkt, bij wet toegevoegd aan het van staatswege bestemde exploitatie-areaal. Ofschoon men de steenkolenvoorraad in Noord- en Midden-Limburg op ruim 2,5 miljard ton schat, wordt niet tot exploitatie overgegaan. Immers, in Zuid-Limburg zitten de kolenvoorraden aanmerkelijk minder diep en bovendien is daar nog een ruime voorraad aanwezig. Wel wordt tijdens de jaren vijftig in Melick en Herkenbosch begonnen met de aanleg van de staatsmijn Beatrix. Als echter omstreeks 1960 de voorraden toenemen, de kolenprijzen dalen en bijgevolg wordt besloten de produktie in te krimpen, wordt de inmiddels praktisch gereedgekomen staatsmijn Beatrix gesloten zonder dat ooit steenkool is gewonnen.

- Klei

In Midden-Limburg worden verschillende kleisoorten gedolven. Van grote betekenis is de diluviale klei die ten oosten van de Maas tussen Swalmen en Venlo (inventarisatiegebied Maasvallei) voorkomt. Deze klei met een hoge kwaliteit heeft in dit gebied een belangrijke keramische industrie in het leven geroepen. Met betrekking tot het inventarisatiegebied Midden-Limburg is hier enkel de zuidelijke uitloper rondom Swalmen van belang. Daarnaast wordt in Midden-Limburg alluviale rivierklei gedolven. wat dit aangaat zijn met name de gemeenten Echt, Thorn en Haelen van belang. Deze klei is ook hier de

grondstof van de in genoemde plaatsen ruim vertegenwoordigde keramische industrie.
Tot in de eerste decennia van de twintigste eeuw werd de klei handmatig in putten gewonnen, maar omstreeks 1920 gaat men steeds meer over tot het grootschalig afgraven. Teneinde de klei te vervoeren, werden tussen de afgravingen en de fabrieken uitgebreide smalspoornetwerken aangelegd.

- Grind
Tenslotte wordt in Midden-Limburg in de uiterwaarden en grienden langs de Maas op vele plaatsen grind gewonnen. Grind dient onder meer als grondstof voor bouw- en wegenaanleg. Gebeurde dit vóór 1940 op relatief kleine schaal, na de tweede wereldoorlog heeft de grootschalige grindwinning het aanzien van het middenlimburgse rivierlandschap danig gewijzigd en is een uitgebreid plassenlandschap ontstaan.

3.3 Landschapsbeeld
Het landschapsbeeld heeft een sterk landelijk aanzien. Enkel Roermond heeft een verstedelijkt karakter. Weliswaar zijn na 1945 de meeste nederzettingen sterk in omvang toegenomen, met name in de nederzettingen langs de Maas en langs de grotere doorgaande wegen is groei waar te nemen, een wezenlijke verstoring levert dit beeld niet op. Een uitzondering vormt het zuiden van het inventarisatiegebied, waar als gevolg van een grootschalige herverkaveling na de tweede Wereldoorlog het oorspronkelijke aanzien is veranderd.

4. INFRASTRUCTUUR

4.1 Landwegen (6)

Omstreeks 1850 zijn grote delen van Midden-Limburg nog niet ontsloten door verharde wegen. Het bestaande wegennet verkeert bovendien in een deplorabele toestand en bestaat doorgaans uit niet meer dan aarden banen. Lange tijd kent het gebied slechts één belangrijke weg, namelijk de Napoleonsweg uit 1812 die over de westelijke Maasoever van Venlo via Maaseik naar Maastricht voert. Na de afscheiding van België in 1839 verliest deze belangrijke noord - zuid verbinding echter haar betekenis. Bijgevolg wordt tussen 1843 en 1846 een nieuwe kiezelweg aangelegd op de oostelijke Maasoever van Nijmegen via Venlo en Roermond naar Maastricht. In dezelfde tijd wordt ook een verbinding naar het westen geprojecteerd. In 1844 wordt begonnen met de aanleg van een weg vanuit Roermond via Horn en Baexem naar Weert. Daarnaast volgde in 1851, eveneens vanuit Roermond, de aanleg van een weg over Posterholt naar Pruisen.
De toestand van de wegen wordt in de loop van de negentiende eeuw maar vooral in de twintigste eeuw aanmerkelijk verbeterd.

Omstreeks 1940 zijn praktisch alle gemeenten met elkaar verbonden door middel van verharde wegen. In het dichter bevolkte zuiden en aan weerszijden van de Maas valt een hogere concentratie van verharde wegen op dan in het westen en oosten van het gebied dat dun bevolkt is. De gemeente Stramproy kent in deze tijd geen verbinding met de rest van het gebied in het oosten, maar is enkel door middel van een verharde weg verbonden met het noordelijker gelegen Weert en het zuidelijk gelegen België.

Na de tweede wereldoorlog vindt de meest ingrijpende verandering plaats als gevolg van verharding van het lokale en interlokale wegennet op grote schaal en de aanleg van het geheel nieuwe en brede tracé van de autosnelweg Maastricht - Weert.

4.2 Waterlopen (7)

Binnen het inventarisatiegebied bevinden zich diverse waterlopen. De enige natuurlijke waterweg van betekenis is de door het landschap slingerende Maas. Ofschoon deze rivier reeds vanaf de Middeleeuwen een verkeersfunctie vervult, is ze als verkeersverbinding allerminst betrouwbaar. Als regenrivier is de Maas bijzonder gevoelig voor droge zomers, waarbij de diepgang dikwijls niet meer dan vijftig centimeter bedraagt, en voor de natte najaarsseizoenen wanneer de stroomsnelheid zo hoog wordt dat het welhaast onmogelijk is te varen. Een belangrijke verbetering in de bevaarbaarheid van de Maas treedt eerst in de twintigste eeuw op met de kanalisatie van de rivier. De ontwikkelingen in de Mijnstreek na de eeuwwisseling doen de wens naar goede verkeers-verbindingen steeds sterker toenemen. Teneinde de rivier het hele jaar bevaarbaar te maken voor schepen met een maximum

laadvermogen van 2000 ton, wordt besloten tot kanalisatie. Hiertoe begint men in 1919 met de bouw van een vijftal beweegbare stuwen waarvan twee binnen het inventarisatiegebied Midden-Limburg, te weten nabij Linne en Roermond. Opdat men al tijdens de kanalisatiewerkzaamheden van de verbeteringen wenste te profiteren, is te Maasbracht van 1912 tot 1935 een tijdelijke overslaginrichting, compleet met kolentip, in gebruik.Een kolentip is een werktuig om kolen in schepen te storten of daaruit te zuigen. In 1934 wordt een nieuwe overslag met kolentip aan het Julianakanaal te Born in gebruik genomen. Nadat in hetzelfde jaar - aan het eindpunt van de spoorlijn der Staatsmijnen te Stein (inventarisatiegebied Mijnstreek) - ook een nieuwe overslaghaven in gebruik wordt genomen, wordt een jaar later die te Maasbracht opgeheven.
Bij Wessem wordt een verbindingskanaal naar de Zuid-Willemsvaart - het kanaal van Wessem naar Nederweert-gegraven en in 1929 in gebruik genomen. Dit kanaal is bereikbaar via de sluis nabij Panheel. De Maaskanalisatie wordt voltooid met de opening van het Julianakanaal in 1935. De schutssluis nabij Born gaf toegang tot dit kanaal.
Ten zuiden van Maasbracht, tot aan Maastricht, is uit politieke en economische overwegingen voor de aanleg van een kanaal gekozen. In dit gebied is de Maas immers grensrivier en kanalisatie zou bijgevolg politieke verwikkelingen met zich kunnen brengen. Daarnaast geldt dat de aanleg van een kanaal ten oosten van de Maas de vaarweg niet alleen aanmerkelijk zou bekorten, maar dat tevens in plaats van acht, slechts vier sluizen behoeven te worden gepasseerd.

4.3.1 Spoorlijnen (8)

De aanleg van spoor- en tramlijnen droeg in belangrijke mate bij tot de ontsluiting van Midden-Limburg.

In 1865 - '66 komt de spoorlijn van Maastricht via Sittard en Roermond naar Venlo gereed. Deze lijn verbindt het zuiden via Venlo en Eindhoven indirect met de havens in West-Nederland. Binnen het onderhavige inventarisatiegebied loopt de spoorlijn over de oostelijke Maasoever praktisch parallel met de rivier om nabij Echt van de Maas af te buigen naar Sittard (inventarisatiegebied Mijnstreek), een stad met een verzorgende functie.

De Belgische maatschappij Grand Central Belge streeft in de jaren zeventig van de negentiende eeuw naar de realisatie van een spoorlijn van Antwerpen naar Duitsland als concurrent van de lijn Luik-Aken. In 1879 komt het Nederlandse stuk van deze lijn, die via Weert (inventarisatieregio Limburgs Peelgebied) en Roermond naar Gladbach (D) loopt, gereed. Daar deze spoorlijn oorspronkelijk primair voor goederenvervoer is bestemd, is bij de aanleg geen rekening gehouden met directe dorpsaansluitingen. Vanaf Weert loopt het tracé niet rechtstreeks naar Roermond. Teneinde de geaccidenteerde

Beegderheide te vermijden loopt het tracé in een rechte lijn van Weert naar Buggenum, door een gebied met veelal woeste gronden. De overbrugging van de bochtige Maas werd bij Buggenum het gunstigst geacht. Ten noorden van Roermond sluit de lijn, in een ruime bocht om het dorp Leeuwen, aan op het Staatsspoor Roermond-Venlo. Ten zuiden van het stations-emplacement in Roermond buigt de lijn vóór de Roer af en leidt met een flauwe bocht om het gehucht Gebroek in oostelijke richting. Teneinde al te zeer geaccidenteerd terrein te vermijden loopt het tracé in een drietal bochten naar de grens met Duitsland. Onvermijdelijk is echter dat de lijn door licht hellend terrein loopt zodat een aantal ingravingen noodzakelijk is. Na de eeuwwisseling vervalt het belang van de lijn. Enkel het tracé Roermond-Weert wordt vanaf 1913, als het baanvak Eindhoven-Weert gereed komt, gebruikt als onderdeel van een directe verbinding van Zuid-Limburg met het westen.

4.3.2 Tramlijnen (9)

De spoorlijnen maken omstreeks 1870 weliswaar overwegend de plaatsen op de oostelijke Maasoever toegankelijk, het overige deel van Midden-Limburg blijft echter nog geruime tijd verstoken van ontsluitende infrastructurele verbindingen. Eerst de aanleg van tramlijnen in het tweede decennium van de twintigste eeuw brengt hierin verandering.

In 1912 wordt te Roermond de Centrale Limburgsche Stoomtrammaatschappij (CLS) opgericht. Het was echter niet deze maatschappij die de eerste stoomtrams over middenlimburgse bodem liet rollen. De N.V. tot Uitbating van den Buurtspoorweg Maeseyck-Weert en Uitbreiding exploiteerde de lijn Maaseik-Stramproy-Weert. Als gevolg van het sluiten van de grenzen in 1914 heeft de lijn praktisch echter nauwelijks een doorgaande functie. Na de eerste wereldoorlog leidt het baanvak slechts een kwakkelend bestaan totdat het vervoer in 1934 definitief wordt gestaakt.

Roermond wordt omstreeks 1920 het middelpunt van het tramwegennet in Midden-Limburg. Enkel de voornoemde lijn door Stramproy heeft geen directe aansluiting naar Roermond. De eerste lijn van de Centrale Limburgsche Stoomtrammaatschappij komt in 1915 in exploitatie en loopt via Horn, Beegden, Heel en Panheel, Thorn en Ittervoort naar Maaseik in België. De opening van de lijn in 1915 is wel zeer ongelukkig geweest. Als gevolg van de eerste wereldoorlog komt aanvankelijk geen doorgaand tramverkeer tot stand. De toenemende concurrentie van het wegvervoer en de economische malaise tijdens de jaren dertig, noopt in 1935 tot sluiting van dit baanvak.

In 1918 wordt aansluitend de lijn Roermond-Maaseik het eerste stuk van het tramlijntracé geopend dat Midden-Limburg met de provincie Noord-Brabant moet verbinden. Het betreft een afsplitsing van de stamlijn bij Horn welke via Baexem naar Deurne (Noord-Brabant) loopt en in 1922 over de gehele linie in gebruik komt. Te Baexem is een aansluiting met het spoorwegemplacement bewerkstelligd. Echter, dit baanvak blijkt eveneens geen succes en wordt

bijgevolg in de eerste helft van de jaren dertig opgeheven.
Eveneens tijdens de eerste wereldoorlog komt het baanvak van Roermond via Melick, St. Odiliënberg, Posterholt en Vlodrop naar de Duitse grens in exploitatie, alwaar een aansluiting met een Duitse lijn is beoogd die echter nooit is gerealiseerd. Ook deze lijn, gelegen in een gebied dat voor 1914 sterk op Duitsland is georiënteerd, komt mede als gevolg van de eerste wereldoorlog niet tot grote bloei.
Tenslotte wordt in 1922 door de Limburgsche Tramwegmaatschappij (LTM), welke een jaar tevoren de CLS heeft overgenomen, de lijn Roermond-Linne-Maasbracht-Echt-Roosteren-Belgische grens in exploitatie genomen. Twee jaar later, in 1924, wordt de lijn verlengd tot Grevenbicht en in 1931 vindt aansluiting tot Sittard plaats. De normaalspoor-tramlijn Roermond-Sittard is wat het goederenvervoer aangaat een bijzonder winstgevende lijn geweest. Aangezien het normaalspoor betreft, maken ook de spoorwegen van de lijn gebruik, met name wat betreft het transport van steenkool naar de overslaghaven bij Born. Dit winstgevende baanvak is echter reeds in 1933, twee jaar na de openstelling van de lijn Sittard-Buchten aan de rijksoverheid ten gunste van de NS verkocht. In de daaropvolgende jaren is het tramverkeer op het overige deel van de lijn successievelijk afgebouwd en in het najaar van 1937 geheel gestaakt.

Is een deel van de normaalspoortramlijn in het zuiden van het inventarisatiegebied reeds na een aantal jaren getransformeerd tot bedrijfslijn, met name ten behoeve van het kolenvervoer, elders in Midden-Limburg komen bedrijfslijnen enkel voor in de vorm van smalspoorlijnen. Op grote schaal is dit het geval oostelijk van Swalmen ten noorden van het riviertje de Swalm. De daargelegen pannenfabrieken maken gebruik van een kilometers lang smalspoor-netwerk. De lijnen lopen in oostelijke richting naar Duitsland in het Diergardtscher Wald. Daar wordt de klei afgegraven en vervolgens per smalspoor naar de fabrieken in Swalmen getransporteerd. Ook fabrieken in andere gemeenten bezaten smalspoorlijnen. Deze waren echter van een veel geringere omvang.

5. NEDERZETTINGSSTRUCTUUR

5.1 Algemeen

In Midden-Limburg wordt de nederzettingsstructuur voor 1940 doorgaans gekenmerkt door een lintbebouwing. De nederzettingen langs de Maas zijn daarbij veelal gelegen aan een interlokale weg. Langs de zijrivieren is eveneens sprake van lintbebouwing. De vorm is echter vaak grilliger aangezien de bebouwing zich hier, meer dan in de Maasvallei, op fijnere schaal moest aanpassen aan het landschap.
In Midden-Limburg komen relatief veel steden voor, ofschoon de stedelijke agglomeratievorm zich enkel tot Roermond beperkt. De overige steden zijn nederzettingen die in historisch-juridische zin de kwalificatie hebben, maar waar de bebouwingsstructuur eerder dorps dan stedelijk aandoet. Overwegend bestaan de nederzettingen binnen het inventarisatiegebied echter uit dorpen en gehuchten.

5.2 Steden

Born
Zoals veel vroeg-middeleeuwse nederzettingen dankte Born haar ontstaan mede aan de nabijheid van water: in dit geval was dat een bron. De nederzetting lag bovendien nabij een kruispunt van twee interlokale wegen. Vanuit Gulik in het oosten voerde een handelsweg over Sittard en Limbricht naar Born. Vandaar leidde de weg naar het westen, over de Maas naar Brabant. Deze weg werd ten westen van Born gekruist door de niet onbelangrijke weg van Maastricht naar Roermond.
Omstreeks het midden van de dertiende eeuw bestond het heerlijkheidsstadje Born uit niet meer dan een twaalftal woningen nabij het kasteel en omgeven door een gracht (10). Weliswaar breidde de bebouwing zich in de loop der eeuwen verder uit, een stedelijke nederzetting werd Born nooit. Omstreeks het midden van de zestiende eeuw wordt het kasteel van Born ontmanteld daar het aan defensieve waarde heeft ingeboet. Ook de daaropvolgende eeuwen veranderde de structuur van de nederzetting nauwelijks. In het midden van de negentiende eeuw is de lintbebouwing geconcentreerd langs de oost-west verbinding. Het tot de gemeente Born behorende gehucht Buchten kent een typische lintbebouwing langs de noord-zuid lopende weg. De bebouwing van het gehucht Holtum is daarentegen meer rondom de kerk geconcentreerd (11). Tussen 1850 en 1940 treedt verdichting van de bebouwing op. Ook daarbij blijft de oorspronkelijke structuur praktisch onaangetast.
Veranderingen in het landschapsbeeld van de gemeente Born traden op met de aanleg van het Julianakanaal tussen 1928 tot 1934. Ten behoeve van de afvoer van steenkool werd nabij het gehucht Buchten een havenkom met kolentip aangelegd. Tevens werd de tramlijn Sittard-Buchten in 1934 doorgetrokken tot de nieuwe havenkom en omgebouwd tot een lokaalspoorlijn.
Na de tweede wereldoorlog leidde een grootschalige ruilverkaveling tot de reconstructie van het gebied

rondom Born. Met name verdwenen daarbij een groot deel van de graften en de onverharde wegen (12).

Echt
In 1397 werd het versterkte stadje Echt door Luikse troepen geheel verwoest. Deze en ver- woestingen in latere eeuwen hebben ertoe bijgedragen dat van de oorspronkelijke structuur niet veel meer herkenbaar is dan de plaats waar de gracht gelegen moet hebben.
De gemeente Echt, dat grotendeels uit woeste grond bestond, telde omstreeks 1840 3.500 inwoners. De nederzetting bestaat uit lintbebouwing, welke met name is geconcentreerd langs de noord-zuid verbin- ding. Tijdens de negentiende eeuw groeit Echt nauwelijks. Eerst na de eeuwwisseling komt de ont- wikkeling van de plaats als gevolg van de opkomende industrie in een stroomversnelling. Echt groeide steeds meer uit tot een landelijk streekcentrum. Er vond verdichting van de bebouwing plaats en nieuwe nederzettingen, zoals de kerkdorpen Koningsbosch en Mariahoop, ontstonden als gevolg van de ontginning van woeste grond.

Montfort
Het stadje Montfort is gesticht tegen een heuvel waarop in 1260 een kasteel werd gebouwd. In 1794 werd het kasteel door de franse troepen verwoest. De nederzetting bestaat dan uit een esdorp, met lint- bebouwing langs de uitgaande wegen (13). Na 1900 vindt verdere verdichting van de bebouwing plaats en breidt de lintbebouwing zich langs de uitvalswegen uit, met name in zuidelijke richting. Tijdens de tweede wereldoorlog wordt de plaats als gevolg van een bombardement voor het overgrote deel verwoest.

Nieuwstadt
De oude nederzetting Helsene aan de Geleenbeek werd omstreeks het midden van de dertiende eeuw getrans- formeerd tot een Gelders grensbolwerk tegen het Valkenburgse, en later Gulikse, Sittard. De plaats werd voorzien van een omwalling en kreeg stads- rechten. De stad had aanvankelijk een ruime opzet, maar werd reeds na korte tijd ingekrompen. Beide structuren zijn nog in het grondplan zichtbaar.
De stad kende een bescheiden lakennijverheid, die echter tegen het eind van de vijftiende eeuw bijna geheel was verdwenen. Tijdens de zestiende eeuw werden de vestingmuren ontmanteld en verviel Nieuwstadt tot een dorp. Het grondplan van de nederzetting wijzigde de daaropvolgende eeuwen niet. De bebouwing was geconcentreerd rondom een recht- hoekige plein met lintbebouwing langs de uitvalswegen. Tijdens de negentiende eeuw trad verdichting van de bebouwing op. Na de eeuwwisseling versnelde dit proces. De bebouwing vindt echter plaats binnen de bestaande structuur en tast deze niet aan (14).

Stevensweert
Het plaatsje Stevensweert, gunstig gelegen tussen twee Maasarmen, werd in 1633 door de Spanjaarden

getransformeerd tot een vesting. Nadat het oude dorp vrijwel geheel was afgebroken, werd een zeshoekige vestingwal opgeworpen waarbinnen een regelmatig stratenpatroon werd aangelegd. De zware aarden wal werd voorzien van zeven bastions. In het midden werd een rechthoekig plein aangelegd waarop elf radiale straten uitkwamen. De vier hoofdstraten verdeelde het geheel in vier kwartieren. Elke kwartier werd onderverdeeld in drie sectoren. Alleen het zuidelijk kwartier had een onregelmatige vorm. De bebouwing is in de loop der tijd sterk veranderd. Alleen de plattegrond en het stratenpatroon bezitten nog historische kenmerken (15). In 1715, tijdens de Spaanse Successieoorlog werd Stevensweert Staats. Zeven jaar later kreeg de plaats stadsrechten. In 1868 werd het besluit genomen de vesting te ontmantelen. De vestingwerken werden daarop in 1874 geslecht. Daarbij verdwenen tevens de twee stadspoorten. Er hebben na de slechting van de wallen nauwelijks veranderingen plaatsgevonden. Hooguit vindt verdichting van de bebouwing binnen de bestaande structuur plaats.

Thorn
Het karakter van Thorn is voor een belangrijke mate bepaald door de aanwezigheid van een kerkelijke stichting. Omstreeks 995 werd een benedictinessenabdij gesticht die in de veertiende eeuw transformeerde tot een wereldlijk stift. De immuniteit van het stift kwam tot uitdrukking in de stedebouwkundige structuur van het stadje. Dit uitte zich in de aaneengesloten muren en in de bebouwing op de grens van het immuniteitsgebied (16). Buiten dit gebied wordt het stedelijk aanzien bepaald door monumentale huizen. Deze bebouwing, afgewisseld met boerenhoeven, is in de vorm van lintbebouwing langs de hoofdstraten geconcentreerd (17). Tussen 1850 en 1940 vindt verdichting van de bebouwing plaats en breidt deze zich daarnaast uit langs de oost-west verbinding die ten noorden van de oude kern is gesitueerd. Ofschoon zich er na de eeuwwisseling een bescheiden dakpannenindustrie ontwikkelde, heeft Thorn tot op de dag van vandaag een landelijk karakter behouden.

Wessem
De nederzetting Wessem maakte in de middeleeuwen onderdeel uit van een aantal Maassteden die een dagvaart vanelkaar lagen. Bijgevolg ontwikkelde de nederzetting zich tot een handelsplaats. Omstreeks 1135 kreeg Wessem stadsrechten. Het plaatsje behield tot in de achttiende eeuw een zeker stedelijk karakter met een plein en lintbebouwing langs de hoofdstraten. Aan de noordzijde werd de plaats afgesloten door een wal (18). Tijdens de negentiende eeuw kreeg het stadje steeds meer een landelijk aanzien. Met name de verbouwing van een groot aantal huizen tot boerderij droeg hiertoe bij. Het stedelijk karakter bleef echter vooral in de kleine straten rond de oude kern gehandhaafd. Omstreeks het midden van de negentiende eeuw is de wal aan de noordzijde van de nederzetting verdwenen en is ter plaatse een weg aangelegd waarlangs tussen 1850 en 1940 lintbebouwing

ontstond (19).
Na de tweede wereldoorlog heeft het stadje zich in westelijke richting sterk uitgebreid. Aan de noordzijde vormt de autosnelweg Maastricht-Weert de afsluiting van de bebouwde kom. Ondanks deze ingrepen heeft de oude kern in sterke mate het landelijk karakter weten te behouden.

Roermond (20)
Roermond, gunstig gelegen langs een handelsweg die vanuit het Rijnland naar Vlaanderen voerde, groeide uit tot een handelsnederzetting. Deze ontwikkeling raakte in een stroomversnelling als in 1342 de Maas, die voorheen enkele kilometers westelijk van de stad stroomde, naar de nederzetting werd toegeleid.

Nadat de plaats in 1213 was verwoest, vond deels een planmatige wederopbouw met een min of meer regelmatig stratenplan plaats. Tijdens de dertiende en vooral de veertiende eeuw bloeide de nederzetting snel op. Waterstaatkundige projecten ter stimulering van handel en nijverheid werden uitgevoerd en in 1279 werd een stadsmuur gebouwd. Reeds in 1230 had Roermond stadsrechten met de daarbij behorende privileges gekregen. Roermond diende tevens als administratief en strategisch steunpunt van het hertogdom Gelre. Bij de monding van de Roer lag een grafelijke burcht, door middel van een droge gracht van de stad gescheiden. In 1388 werd deze burcht gesloopt en op het afgegraven terrein ontstond een kleine voorstad. Aan de overzijde van de Roer lag reeds vanouds de voorstad St. Jacob. Aan landzijde breidde de stad zich steeds verder uit.
Omstreeks het einde van de vijftiende eeuw verslechterde de toestand in Roermond. De politieke ontwikkelingen en de teruggang van de Maashandel waren hier debet aan. Wel werd de stad vanaf het midden van de zestiende eeuw van betekenis als kerkelijk centrum, toen in 1561 het bisdom Roermond werd gesticht. In 1572 kwamen er bovendien een aantal belangrijke bestuursfuncties zoals het Souvereine Hof en de Rekenkamer. Deze ontwikkelingen leidden echter niet tot de eerdere opbloei van de stad. De bisschopszetel werd tussen 1609 en 1672 omstreden en van 1801 tot 1853 zelfs opgeheven.
Ondanks grote stadsbranden in 1554 en 1665 waarbij eerst het noordelijk en westelijk en vervolgens het zuidelijk en oostelijk stadsdeel in vlammen opging bleef bij de wederopbouw het middeleeuws stratenpatroon grotendeels gehandhaafd. De economische terugval in de zeventiende en achttiende eeuw leidde ertoe dat vele percelen in het zuiden en oosten van de stad lange tijd onbebouwd bleven. Wel had in het oostelijk deel een concentratie van kerkelijke gebouwen plaats.
Vanaf 1781 werden de vestingwerken geleidelijk geslecht. Op de plaats van de voormalige vestingwerken ontwierp men tijdens de negentiende eeuw singels. Vanaf de tweede helft van de negentiende eeuw ontstond bebouwing langs de singels.
In 1864 kwam de eerste spoorwegverbinding tot stand en in 1867 werd de stad door middel van een brug verbonden met

de westelijke Maasoever. Een opmerkelijke ruimtelijke ingreep was de aanleg van het Munsterplein in 1865. Nadat tijdens de negentiende eeuw aanvankelijk verdichting van de bebouwing binnen de voormalige stadsmuren plaatsvond, breidde vanaf de eeuwwisseling de bebouwing zich steeds verder uit in oostelijke richting en bevorderde de aanwezigheid en de ligging van het station de cityvorming van Roermond. De aanleg van een spoorlijn had bovendien een positieve invloed op de vestiging van industrieën.
Omstreeks 1850 kende Roermond een bloeiend economisch leven en was de stad na Maastricht de tweede industrieplaats van Limburg. Twee decennia later trad echter een kentering op in de economische ontwikkeling, die de stad tot 1914 nauwelijks te boven kwam.
Na de eerste wereldoorlog werd men genoodzaakt stadsuitbreidingen oostelijk van de spoorlijn te realiseren. Omstreeks 1918 ontstonden daar de eerste woningen van een nieuwe wijk. Tevens breidde de bebouwing zich langs de uitvalswegen in noordoostelijke en zuidoostelijke richting uit. na de tweede wereldoorlog vindt verdere uitbreiding eveneens oostelijk van de spoorlijn plaats. Toen de uitbreidingsmogelijkheden nagenoeg uitgeput waren, werd in 1958 de gemeente Maasniel aan Roermond toegevoegd waarna uitbreiding opnieuw in oostelijke richting kon plaats vinden.

6. Conclusies

Op grond van het in het inventarisatiegebied Midden-Limburg verrichtte veldwerk zijn met betrekking tot de diverse gemeenten de volgende conclusies gemaakt.

Baexem

Gesteld kan worden dat binnen de gemeente Baexem in de periode 1850-1940 slechts sprake is van invullingen binnen de bestaande structuren. Op grond daarvan is het aangeven van een stedebouwkundige typologie niet relevant.

Een opmerkelijk element binnen de kern Baexem wordt gevormd door het klooster Mariabosch, gelegen aan de Lindelaan. In 1918 namen de Zusters "Dienaressen van de H. Geest" het vakantiehuis van de Duitse Jezuïten als klooster over. In 1934 is het klooster uitgebreid met een aantal verblijfsgebouwen en een kapel. In de nabijheid van het klooster vestigden zich nadien een tweetal restaurants aan de Dorpsstraat. Aan diezelfde Dorpsstraat zijn een aantal woonhuizen aangetroffen, doorgaans in een traditioneel sobere bouwstijl.
Interessant is voorts het voormalig stationsgebouw uit omstreeks 1910, gelegen aan de Laan, en nu in gebruik als woonhuis. Van het gebouw is slechts de eerste bouwlaag authentiek. De tweede bouwlaag stamt uit de jaren vijftig. Voor wat betreft de verspreide bebouwing valt op te merken dat dit overwegend bebouwing betreft van een gemiddeld agrarisch traditionele bouwstijl.

Beegden

Gesteld kan worden dat binnen de gemeente Beegden in de periode 1850-1940 slechts sprake is van invullingen binnen de bestaande structuren. Op grond daarvan is het aangeven van een stedebouwkundige typologie niet relevant.

De kern Beegden heeft een overwegend agrarisch karakter, hetgeen tot uiting komt in een bebouwing met een sterk traditioneel sobere bouwstijl. Het decoratief metselwerk onder de dakrand is het meest gebruikt decoratief element. Buiten de kern Beegden hebben zich nauwelijks enige ontwikkelingen en veranderingen voorgedaan in de bebouwingsstructuur.
Een opmerkelijk element betreft het woonhuis aan de Baexemerweg, nabij de waterzuiveringsinstallatie. Het pand staat midden in het bos en dateert uit de jaren dertig.

Born

Binnen de gemeente Born kan in de periode 1850-1940 slechts sprake zijn van lineaire ontwikkelingen en invullingen binnen de bestaande structuren. Het aangeven van de stedebouwkundige typologie is derhalve niet relevant.

Wat betreft de kern Born kan opgemerkt worden dat de aanleg van het Julianakanaal en de daarmee samenhangende infrastructurele elementen slechts weinig invloed lijken te hebben gehad op de kern Born, zoals die heden ten dage wordt aangetroffen. Opmerkelijke structuren in de vorm van woninggroepen of gevelwanden werden niet aangetroffen. Individuele objecten, met name uit de jaren 1930 bevinden zich, overwegend als invullingen tussen oudere panden, voornamelijk in de Kerkstraat, Bronstraat, Kapelweg en Molenstraat.
De objecten werden gebouwd naar ontwerpen van diverse architecten. Er kan geen sprake zijn van een overheersende invloed van één bepaalde architect op het aanzien van het dorp.
Ook voor de kern Grevenbicht-Papenhoven geldt dat nieuwe bebouwing in de periode 1850-1940, voor zover die op dit moment nog wordt aangetroffen, voornamelijk heeft plaatsgevonden in de vorm van invullingen binnen de oude structuur. De betreffende objecten zijn aan te treffen in de Houtstraat, Raadhuisstraat, Boulevard en Oude Kerkstraat. Deze namen zijn gegeven aan twee haaks op elkaar staande wegen. Daarnaast zijn panden uit de periode 1850-1940 gesitueerd langs de straten die zojuist genoemde wegen met elkaar verbinden.
Enige aandacht dient eveneens besteed te worden aan de Heilig Kruisstraat, waar zowel een Joods kerkhof als een protestantse kerk met pastorie worden aangetroffen.

De Obbichtse objecten, waaraan in het kader van de inventarisatie aandacht is besteed bevinden zich in de vorm van invullingen langs de twee elkaar kruisende wegen, die vanouds de kern Obbicht vormden. De wegen dragen de namen Kempenweg, Markt, Brugstraat, Ecrevissestraat en Bornerweg.

In de kern Buchten hadden vernieuwingen in de periode 1850-1940 eveneens de vorm van invullingen binnen de bestaande structuur. Deze objecten, voornamelijk uit de jaren dertig, werden aangetroffen langs de Dorpstraat, de Oude Baan en de Keerweg.

Bebouwing uit de periode 1850-1940 komt in de kern Holtum slechts op geringe schaal voor en heeft een overwegend agrarisch karakter.

De kern Schipperskerk is ontstaan als nederzetting bij de berghaven. De gehele bebouwing bestaat uit panden, die stammen uit de periode na 1945.

Tenslotte kan opgemerkt worden dat het aantal panden en structuren, dat een directe samenhang vertoont met het Julianakanaal, gering is. Feitelijk is deze categorie objecten binnen de gemeente Born beperkt gebleven tot een sluis, enkele bruggen en sluiswachterswoningen.
Concluderend kan worden gesteld, dat de kernen Obbicht, Holtum en Grevenbicht-Papenhoven hun agrarische karakter grotendeels behouden hebben. Wat betreft de dorpen Born en Buchten is dit in mindere mate het geval.
De bouwstijlen, die gehanteerd zijn tijdens de periode 1850-1940, zijn doorgaans traditioneel.

Echt

Op grond van de specifieke locale ontwikkelingen, met name als gevolg van verbeteringen in de infrastructuur, werd het predicaat gebied van bijzondere waarde verleend aan de Peijerstraat (A), gelegen in de kern Echt. Deze straat vormt de verbinding tussen de oude kern Echt, zoals die reeds voor 1850 bestond, en de spoorlijn. De kwalificatie als gebied van bijzondere waarde is gebaseerd op de aanwezigheid van een vrijwel aaneengesloten, in betrekkelijk gave staat verkerende, bebouwing uit het tijdvak 1850-1940. Uit archiefonderzoek is gebleken dat, vooral vanaf circa 1920, de gemeentelijk bouwmeester Hub Delsing zijn stempel heeft gedrukt op de panden die destijds aan beide zijden van de Peijerstraat verrezen. Heden ten dage vertoont de bebouwing het beeld van een mengsel van enkele traditionele bouwstijlen uit de periode 1850-1940.

Een bijzondere kwalificatie werd eveneens verleend aan het bedrijfsterrein van De Valk Keramiek B.V. (B), binnen de kern Echt gelegen aan de Aasterbergerweg en de Diepstraat. De dakpannenfabriek De Valk werd gesticht in 1900. Voor deze datum was in het complex een melkfabriek gevestigd, die aan het einde van de negentiende eeuw overschakelde op klei-industrie. Op het huidige terrein zijn nog overblijfselen van de oorspronkelijke molen aan te treffen. Aan oostelijke zijde naast het complex staat het voormalige molenaarshuis. In het bedrijfsgedeelte bevinden zich restanten van aandrijfdelen van het maalmechanisme. Het grootste deel van het complex is echter iets jonger en dateert uit de periode tussen 1915 en 1930. Het interieur van de gebouwen verkeert nog gedeeltelijk in originele staat.

Betreffende de overige kernen binnen de gemeente Echt kan gesteld worden dat zij, ondanks de toevoeging van na 1945 gebouwde woonwijken, hun lineaire structuur grotendeels hebben behouden. De bebouwing langs de diverse verbindingswegen, die tevens het hart van de kleinere kernen vormen, stamt voor een aanzienlijk deel uit het tijdvak 1850-1940. De betreffende panden kunnen grotendeels gekenschetst worden als sobere, in een traditioneel-ambachtelijke stijl opgetrokken, bouwsels.

Als opmerkelijke elementen in de kleinere kernen kunnen aangeduid worden:

- De Rooms-Katholieke kerk O.L. Vrouw Onbevlekt Ontvangen te Koningsbosch, in 1926 gebouwd naar een ontwerp van de architect Jan Stuyt.
- De Rooms-Katholieke kerk O.L. Vrouw der H. Hoop te Maria-Hoop, in 1925 gebouwd naar een ontwerp van de architect Ir. J. Franssen.
- De abdij Lilbosch, cisterciënzerklooster gelegen zuid-oostelijk van de kern Echt aan een zijweg van de Brugweg. Het kloostercomplex uit de tweede helft van de negentiende eeuw bevat buiten het kloostergebouw een voormalige knechtenwoning, een voormalig schoolgebouw en een kloosterboerderij.

Wat betreft het karakter van de bebouwing in de kernen buiten het dorp Echt kan geconstateerd worden dat het agrarische element nog steeds, evenals in de periode 1850-1940, een beduidende rol speelt. Buiten invullingen binnen de oude structuren en uitbreidingen met een lineair karakter langs grotendeels reeds bestaande wegen, hebben zich tussen 1850 en 1940 in de diverse dorpjes en gehuchten nauwelijks ontwikkelingen en veranderingen voorgedaan.

Tot slot dient de aandacht gevestigd te worden op het feit dat van de rond 1920 aangelegde tramlijn Roermond-Maaseik (België), die de gemeente Echt doorkruiste, geen zichtbare sporen bewaard zijn gebleven.
Uit de bevindingen na de inventarisatie binnen de gemeente Echt kan geconcludeerd worden dat wat betreft de gemeente Echt in de periode 1850-1940 geen sprake kan zijn van stedebouwkundige ontwikkelingen van enige importantie. Het aangeven van een stedebouwkundige typologie wordt dan ook niet relevant geacht.

Grathem

Gesteld kan worden dat binnen de gemeente Grathem in de periode 1850-1940 sprake is van invullingen binnen de bestaande structuren van de kern Grathem. De kernen Kelpen en Oler die aan de veenexploitatie hun opkomst danken, hebben in de periode 1850-1940 hun huidige structuur gekregen.
Het geven van een stedebouwkundige typologie is gegeven de ontwikkelingen binnen de gemeente in het tijdvak 1850-1940 niet relevant.

Betreffende de diverse kernen binnen de gemeente Grathem kunnen de volgende opmerkingen worden gemaakt.

Grathem
In de kern Grathem heeft zich in het tijdvak 1850-1940 een geringe groei voorgedaan. Met name aan de twee noordelijke interlokale wegen, de Baexemerweg en de Lindestraat en de zuidelijke weg naar Heel en Panheel, de Brugstraat, is de bebouwing toegenomen.

Aan de Brugstraat betreft het met name vrijstaande woonbebouwing uit de jaren dertig, doorgaans van een sober traditioneel allooi.
Een opmerkelijk element vormt het kasteel Oud-Buggenum, dat aan het eind van de negentiende eeuw geheel in renaissance stijl is herbouwd als moderne villa.

Kelpen
De kern Kelpen, in het noordelijk deel van de gemeente, heeft haar opkomst te danken aan de veenexploitatie. In het tijdvak 1850-1940 heeft de kern de definitieve aanzet gekregen tot haar huidige vorm. In 1925 werd de kerk van de Heilige Liduïna van Schiedam gerealiseerd met bijbehorende pastorie in eenzelfde geel getinte baksteen uitgevoerd. Het ontwerp was afkomstig van de architecten Jos en Pierre Cuypers.
Tegenover de kerk, aan de Grathemerweg, is nadien vrijstaande woonbebouwing gerealiseerd in een traditionele bouwstijl.
In de noordpunt van de gemeente is bebouwing aangetroffen aan de Kelpenerweg, daar waar voorheen een station langs de spoorlijn Roermond-Weert lag. Dit Kelpen station omvat thans nog een restant van de stationsbebouwing uit het begin van deze eeuw.

Oler
De kern Oler heeft eveneens aan de veenexploitatie haar opkomst te danken. In de periode 1850-1940 is het dorp onder invloed van ontginningen van veendorp in een woonkern veranderd. Daartoe werd omstreeks 1935 een school met onderwijzerswoning gebouwd. Thans heeft de school een nieuwe bestemming gekregen, nl. als brandweerkazerne.

In de periode 1850-1940 vond nauwelijks een groei van de verspreide bebouwing plaats. Opmerkelijk gegeven vormt het relatief hoge aantal kapelletjes uit de MIP-periode.

Haelen

De gemeente Haelen heeft in de periode 1850-1940 een groei van geringe omvang doorgemaakt, met name in de vorm van verdichtingen langs reeds bestaande wegen. Als gevolg daarvan is het geven van een stedebouwkundige typologie niet relevant.
In het kader van de inventarisatie is het landgoed de Bedelaar, gelegen aan de Heythuyserweg, aangewezen tot bijzonder gebied. Het landgoed met de daarbij behorende objecten vertegenwoordigen een unieke cultuurhistorische waarde.
Het landgoed de Bedelaar diende oorspronkelijk als een buitenverblijf van de anatoom, geoloog en paleontoloog Prof. Eugène Dubois, die vemaardheid verwierf door zijn ontdekking van de Pithecantropus Erectus (de rechtlopende aapmens).
De in 1910 door de architect L. Wagemans in een sober traditionele stijl ontworpen villa deed nadien een tijd

dienst als rusthuis voor rustende R.K. mijn-beambten. Thans is het in gebruik als rusthuis voor de zusters Reparatricen.
Op het landgoed bevinden zich voorts enkele curieuze objecten, ontwerpen van Prof. Dubois die directe uitvloeisels van zijn theorieën vormen. Een vleermuistoren uit 1916, onlangs gerenoveerd, werd gebouwd ter bestrijding van muggen. De uilentoren, een bakstenen toren van ruim vijftien meter, fungeerde als verwarmd verblijf voor uilen.
Tenslotte is er nog een ijskelder aangetroffen op het landgoed.
Vanwege de hoge zeldzaamheidswaarde van de objecten en hun rol in de cultuurgeschiedenis is het landgoed de Bedelaar met bijborende objecten aangewezen tot bijzonder gebied.

V.w.b. de kernen binnen de gemeente Haelen kunnen de volgende conclusies worden getrokken.

Haelen
De kern Haelen heeft in het tijdvak 1850-1940 een marginale groei ondergaan. Verdichtingen hebben met name plaats gevonden aan de Roggelseweg en de Burgemeester Aquariusstraat, waar de zwaartepunten van de bouwjaren liggen in het begin van deze eeuw en het midden van de jaren dertig. De bouwstijl is overwegend sober traditioneel.
De Napoleonsweg heeft in Haelen niet die invloed gehad die deze weg in andere gemeenten heeft gekend, nl. een verplaatsing van het zwaartepunt van de bebouwing. De invloed van regionaal bekende architecten is beperkt gebleven tot enkele vrijstaande woonpanden ontworpen door de Roermondse architecten Bongaerts en Dupont.
Voorts heeft de architect L. Wagemans meerdere woonhuizen aan de Hornerweg en de Napoleonsweg ontworpen in een traditionele sobere stijl.
Opmerkelijk is de aanwezigheid van twee woonhuizen daterend van de jaren dertig ontworpen door de Eindhovense architect Smeets.

Voorts dient de aandacht te worden gevestigd op het stationsplein, waar voorheen een directe aansluiting bestond op de spoorlijn Weert-Roermond. Van de oorspronkelijke bebouwing aan het stationsplein resteren nog enkele panden uit het begin van deze eeuw.

Nunhem
De kern Nunhem heeft in het tijdvak 1850-1940 enige verdichting ondergaan, met name aan de Kerkstraat. Uit 1893/94 dateert de in traditionele stijl uitgevoerde St. Servatius kerk ontworpen door J. van Groenendael. In de jaren twintig werden aan de Kerkstraat achtereenvolgens een school, een pastorie, een café gebouwd en in het begin van de jaren dertig enkele woonhuizen.

Buggenum
De kern Buggenum heeft in het tijdvak 1850-1940 slechts in noordelijke richting enige ontwikkeling doorgemaakt. De verdichting heeft een sterk agrarisch-traditionele vorm gekend. Verder zijn enkele vrijstaande villa's uit de jaren dertig aangetroffen aan de Haelenerweg.

Voor wat betreft de verspreide bebouwing valt op te merken dat dit overwegend bebouwing betreft van een wat oudere datum c.q. de gemiddeld traditionele agrarische bebouwing zoals we die elders in de regio ook aantreffen.

Heel en Panheel

De gemeente Heel en Panheel heeft in het tijdvak 1850-1940 een geringe groei van de woonbebouwing ondergaan, voornamelijk langs reeds bestaande wegen. Opvallend is de toename van bouwactiviteiten voortkomend uit de zorg voor geestelijk gehandicapten, zowel binnen het tijdvak als nadien.
Het maken van een stedebouwkundige typologie is gegeven de ontwikkelingen binnen de gemeente in het tijdvak 1850-1940 niet relevant.

Voor wat betreft de kernen binnen de gemeente Heel en Panheel kunnen de volgende conclusies worden getrokken.

Heel
De kern Heel heeft in het tijdvak 1850-1940 een geringe groei van de woonbebouwing gekend. Met name aan de Heerbaan zijn woonpanden geïnventariseerd uit de jaren twintig en dertig, gebouwd in een traditionele sobere bouwstijl.
Opmerkelijk is de uitbreiding die de kern heeft ondergaan t.g.v. de zorg voor geestelijke gehandicapten. In 1880 werd het kasteel verkocht aan de inmiddels gestichtte congregatie "Kleine Broeders en Zusters van de Heilige Jozef", die daarin het vepleegtehuis St. Anna stichtte.
Het tehuis St. Anna, gelegen aan de Monseigneur Savelbergweg, werd gehuisvest in het voormalige kasteel en kende diverse verbouwingen in het eerste kwart van de twintigste eeuw. Na enkele ingrijpende verbouwingen resteert thans nog een traditioneel sober complex met delen van het oud kasteel. Bij de inrichting hoort nog een neo-romaanse kerk uitgevoerd in natuursteen.
In 1908 stichtten de broeders van de congregatie aan de rector Driessenstraat een nieuw klooster, waarin een inrichting voor mannelijke patiënten, St. Jozef genaamd, werd ondergebracht. De in sober traditionele stijl opgetrokken gevelwanden met attiekverdieping hebben onlangs een grote opknapbeurt gekregen. Bij het complex bevindt zich een neo-gotische kerk, sober van aanzien.
In de directe nabijheid van St. Jozef, aan de Heerbaan, zijn in de jaren twintig en dertig enkele vrijstaande traditionele sobere woonpanden gerealiseerd.
In 1932 is aan de Dorpstraat het verzorgingstehuis St. Jozef gerealiseerd.

Panheel
De kern Panheel heeft in het tijdvak 1850-1940 zeer marginale uitbreidingen ondergaan. Langs de Antoniusstraat zijn enkele traditionele sobere woonpanden aangetroffen uit de twintiger jaren, alsmede de voormalige zuivelfabriek St. Antonius, die dateert van 1914 en thans deels als woonruimte in gebruik is.
Voorts is aan de Heelderweg een woonhuis van bijzondere vormgeving aangetroffen. Het woonhuis bezit een paraboolvormig dak met leien en dateert van het begin der jaren dertig.

In de situatie van de verspreide bebouwing is in het tijdvak 1850-1940 nagenoeg geen verandering gekomen.

Herten

De in de inventarisatie opgenomen panden uit de kern Herten bevinden zich met name aan de Schoolstraat, langs de Roermondsestraat en aan de Wilhelminastraat.
Aan de Schoolstraat betreft het vooral woonhuizen uit de jaren twintig, en het markante vroegere gemeentehuis uit 1905. Langs de Roermondsestraat en de Wilhelminastraat betreft het woonhuizen en villa's uit de jaren dertig.

In de kern Ool vinden we de typische lintbebouwing van woonhuizen en vroegere boerderijen langs de Maasstraat voornamelijk daterend uit het eerste kwart van deze eeuw. De meeste panden zijn echter min of meer ingrijpend gerenoveerd of verbouwd.

In de kern Merum zijn de geïnventariseerde panden vooral te vinden langs de Bergstraat en de Oude Borgstraat, en dateren uit de periode 1910-1930.
Het pand De Schuur, aan de Hoofdstraat met zijn typische klokgevel en een kerndeel uit 1866 verdient aparte vermelding.

De geïnventariseerde panden in het buurtschap Aan de Rijksweg betreffen voornamelijk woonhuizen en enkele boerderijen uit het eerste kwart van deze eeuw.
Een groot deel van de opgenomen panden bevindt zich in een aaneengesloten straatbebouwing namelijk Rijksweg nummers 10-24.

In geen van de vier kernen van de gemeente Herten geeft de aangetroffen bebouwing uit de inventarisatieperiode aanleiding tot het aanwijzen van een gebied met bijzondere kwalificatie.

Verder kan de gemeente Herten in de periode 1850-1940 gekarakteriseerd worden als een gemeente met een landelijk karakter. Enkel de chemische industrie die in de tweede helft van de jaren dertig in de kern Merum ontstond

vormt de aanzet tot enige industriële ontwikkeling . Op het terrein van de Solvay-chemie zijn nog een aantal oorspronkelijke fabrieksgebouwen aanwezig. De meesten zijn gebouwd rond 1934 naar ontwerpen van Belgische architecten en ingenieurs. Het betreft in hoofdzaak weinig opmerkelijke traditionele baksteenbouw waarin enkele betonconstructies zijn aan de treffen.

De bouwkunst uit dit tijdvak is vooral een voortzetting en verdere ontwikkeling van de traditionele manier van bouwen. Het weergeven van een stedelijke typologie is op grond van voornoemde gegevens niet relevant.

Na 1945 maakt de kern Herten een grote ontwikkeling door. Als forensengemeente groeide Herten fors, vooral in de richting van de bebouwing van het aangrenzende Roermond. Ook in Merum ontstonden enkele nieuwe woonwijken , eveneens ten oosten van de kern.
In de kernen Ool en Aan de Rijksweg vond na 1940 geen opmerkelijke uitbreiding van de bebouwing plaats.

Horn

Naar aanleiding van het verrichtte veldwerk dienen omtrent de gemeente Horn de volgende opmerkingen de gemeentebeschrijving af te ronden.
Het geven van een stedebouwkundige typologie is gegeven de ontwikkelingen binnen de gemeente in het tijdvak 1850-1940 niet relevant.

De in het kader van dit onderzoek geïnventariseerde panden bevinden zich verspreid over de gehele kern.
Aan het Raadhuisplein ligt het uit 1938 daterende gemeentehuis ontworpen door J. Cuypers uit Roermond en M. Wagemans uit Roggel. Langs de Rijksweg liggen diverse grote villa's uit de jaren dertig o.a. van architekt Coppen uit Roermond. Nabij de Dorpsstraat bevindt zich het pand van de voormalige bierbrouwerij Huyben thans in gebruik als horecagroothandel. Het koelgebouw van de vroegere brouwerij betreft een ontwerp van Joz. Wielders uit Sittard. Het gebouw is echter diverse malen verbouwd en nauwelijks nog als een ontwerp van Wielders te herkennen. Langs de Broekstraat, Molenweg en Haelerweg liggen sobere vrijstaande woonhuizen uit de jaren twintig en dertig.
Vermeldenswaard is de beltkorenmolen De Welvaart aan de Molenweg. Deze molen dateert uit 1865. Het betreft de kleinste nog gave windmolen van Limburg. Het bouwwerk behoort tot de rijksmonumenten.

Buiten de bebouwde kom van Horn bevinden zich een tweetal objekten van enige omvang die extra aandacht verdienen.
Aan de Baexemerwerg ligt een opleidingscentrum van de rijkspolitie. Dit is gevestigd in de gebouwen van het voormalige landgoed Exaeten. De geschiedenis van dit landgoed gaat terug tot de 15e eeuw. De huidige gebouwen dateren uit de 2e helft van de 19e eeuw en het begin van

deze eeuw, en vertonen neo-romaanse invloeden. In de loop der tijd vonden diverse kloosterorden hier een onderkomen. Op het terrein van het voormalige Sanatorium Hornerheide bevinden zich een aantal gebouwen uit de twintiger jaren. Het houten kerkgebouw dateert uit ca. 1927 en vertoont invloeden van het amerikaanse traditionalisme. De opleidingsgebouwen bevinden zich in houten barakken die oorspronkelijk van het militaire kamp Vught afkomstig waren.

Hunsel

De geïnventariseerde bebouwing bevindt zich in hoofdzaak in de vier grootste kernen van deze gemeente te weten Hunsel, Ell, Ittervoort en Neeritter.
Het geven van een stedebouwkundige typologie is gegeven de ontwikkelingen binnen de gemeente in het tijdvak 1850-1940 niet relevant.

In de kern Hunsel bevindt de bebouwing zich in hoofdzaak langs de Kraakstraat en de Kallestraat die de verbinding vormen met respectievelijk de kernen Ell en Ittervoort. De panden in de Kraakstraat dateren uit het laatste kwart van de 19e eeuw en het eerste kwart van de 20e eeuw. Dit geldt eveneens voor de bebouwing aan de Kallestraat. Het betreft sober traditionele plattelandsbouw.
Langs de verbindingsweg van de kern Hunsel naar Ell ligt de voormalige melkfabriek De Hoogstraat. Deze werd in 1904 gebouwd en bevindt zich nog in redelijk authentieke staat.
In de kern Ell werden vooral aan deze zelfde Hoogstraat panden in deze inventarisatie opgenomen. Vermeldenswaard is het uit 1908 daterende vroegere raadhuis.
In de kern Ittervoort werden enige panden gelegen aan de Napoleonsweg geïnventariseerd. Deze dateren uit de jaren twintig en zijn mogelijk mede als gevolg van de vroegere aanwezigheid van een tramlijn naar Maaseik (België) nabij de grensovergang gebouwd.
In de kern Neeritter tenslotte is het meest opvallende pand uit de inventarisatieperiode het vroegere novicenhuis van de orde der Kruisheren aan de Driessensstraat. Het uit drie bouwlagen bestaande pand dateert uit 1903 en is enkele jaren geleden verbouwd tot apartementencomplex.
Opmerkelijk is het vrij grote aantal in goede staat van onderhoud verkerende kapelletjes namelijk een achttal.

Linne

De in de inventarisatie opgenomen panden uit de kern Linne bevinden zich met name aan de Marktstraat en de Grotestraat , aan de Groenstraat en aan de Molenweg, en langs de Rijksweg.
Daarnaast zijn uit vrijwel alle straten in de oude kern bepaalde panden opgenomen in deze inventarisatie.
Aan de Marktstraat betreft het in hoofdzaak bebouwing uit het eerste kwart van deze eeuw. Aan de Grotestraat deels bebouwing van rond de eeuwwisseling, namelijk het gedeelte

tussen de zijstraten Groenstraat en Visserstraat, en deels jongere bebouwing uit de jaren twintig en dertig.
Een woonhuis met trapgevel uit 1920 aan de Grotestraat verdient hier vermelding.
Bij de geïnventariseerde bebouwing aan de Groenstraat betreft het in hoofdzaak kleinere boerderijen uit het eerste kwart van de twintigste eeuw. Aan de Molenweg gaat het veelal om woonhuizen en boerderijtjes uit de jaren twintig.
De bebouwing aan de Rijksweg tenslotte bestaat grotendeels uit boerderijen en woonhuizen uit de periode 1925-1935.
Daarnaast bevinden zich aan andere straten nog enkele markante gebouwen en woonhuizen.
De Sint Martinuskerk in neo-romaanse stijl uit 1898 van C. Franssen, een leerling van P. Cuypers. De pastorie aan de Kerkstraat uit 1869 heeft vrij forse afmetingen.
Verder een herenhuis op de hoek Maasstraat-Kloosterstraat uit het laatste kwart van de negentiende eeuw.
Vermelding verdienen ook de direkteurswoning en de woning van de opzichter op het terrein van de grinderij der Nederlandse Spoorwegen aan de Schoorweg aan de Maas. Beide woningen zijn in de jaren twintig gebouwd toen de grindwinning in de Maas een aanvang nam. De opzichterswoning is geheel in hout uitgevoerd.

In het buitengebied van Linne tenslotte bevindt zich een betonnen uitzichtstoren van de luchtwacht uit 1941, namelijk aan de Stationsweg.

De aangetroffen bebouwing uit de geïnventariseerde periode geeft geen direkte aanleiding tot het aanwijzen van een gebied met een bijzondere kwalificatie.

De gemeente Linne kan in de periode 1850-1940 gekarakteriseerd worden als een gemeente met een landelijk karakter. De bouwkunst uit dit tijdvak is vooral een voortzetting en een verdere ontwikkeling van de traditionele manier van bouwen.

Na 1945 groeide de kern Linne fors, vooral in noord-oostelijke richting naar de Rijksweg, en in de jaren zeventig en tachtig in zuidwestelijke richting naar de Vlootbeek, de grens met de gemeente Maasbracht.

Maasbracht

Wat betreft de bebouwing binnen de gemeente Maasbracht kan geconcludeerd worden dat tengevolge van de tijdens de Tweede Wereldoorlog geleden schade een relatief gering aantal panden uit de periode 1850-1940 werd aangetroffen. De belangrijke rol als havenplaats, die Maasbracht ook destijds al speelde, kan niet meer worden afgelezen uit de tegenwoordig aanwezige bebouwing. Slechts een sluiswachterswoning in de Tipstraat en enkele winkel- en horecapanden in de Havenstraat wijzen op de bedrijvigheid, die vooral vanaf 1929, het jaar waarin een

begin werd gemaakt met de aanleg van het Julianakanaal, in het dorp heerste. Voor het overige ontstond de bebouwing rond de haven grotendeels na 1945.
Een uitzondering, waaraan enige speciale aandacht dient te worden besteed, is een rond de eeuwwisseling in eclectische stijl met chalet-achtige invloeden opgetrokken villa, eveneens gelegen in de Havenstraat. Deze villa, waaraan in de loop der jaren enkele veranderingen werden aangebracht, wijkt duidelijk af van het algehele beeld van de Maasbrachtse bebouwing.
Een onderdeel van de oude kern van Maasbracht wordt gevormd door enkele in een sobere, traditionele stijl uitgevoerde boerderijen. De meeste panden hebben inmiddels al dan niet ingrijpende veranderingen ondergaan.
Betreffende de kern Maasbracht dient tot slot vermeld te worden dat enige panden uit het tijdvak 1850-1940, waaronder een Cinema, werden aangetroffen langs de Molenweg.
Buiten de in het voorgaande vermelde panden en straten bestaat Maasbracht grotendeels uit bebouwing, die ontstond na 1945.
De kern Brachterbeek, in feite via een doorlopende lineaire bebouwing verbonden met Maasbracht, heeft, in tegenstelling tot laatstgenoemd dorp, zijn oorspronkelijke agrarische karakter in ruime mate behouden. De hier aanwezige bebouwing is dan ook hoofdzakelijk sober en traditioneel uitgevoerd en had of heeft in de meeste gevallen een agrarische functie. Middelpunt van Brachterbeek is het in 1933 naar een ontwerp van Ir. J. Franssen gebouwde kerkje.
Verspreide bebouwing uit de periode 1850-1940 bestaat binnen de gemeente Maasbracht slechts uit enkele panden langs de weg Maastricht-Roermond.

Heden ten dage slechts een geringe hoeveelheid bebouwing uit de periode 1850-1940 aanwezig. Dit is een gevolg van de tussen 1940 en 1945 toegebrachte oorlogsschade. De nog aanwezige bebouwing is doorgaans uitgevoerd in een weinig opmerkelijke bouwtrant en maakt niet langer deel uit van een nog intact zijnde structuur. In de gemeente Maasbracht zijn derhalve geen gebieden aangewezen van bijzondere waarde.
Op grond van de in het voorgaande aangeduide feiten wordt het aangeven van een stedebouwkundige typologie niet relevant geacht.

Melick en Herkenbosch

In de kern Herkenbosch werd bebouwing uit de periode 1850-1940 vooral aangetroffen in de Hoofdstraat, aan de Stationsweg en aan de Vier Gebroeders.
In de Hoofdstraat bestaat deze bebouwing voornamelijk uit vrijstaande panden, gebouwd in een traditioneel-ambachtelijke stijl. Enige speciale aandacht verdient het zusterskloster met bijbehorend schoolgebouw.

Langs de Stationsweg wordt het meest opmerkelijke element gevormd door de voormalige directeursvilla van de vroegere

"Lispin" fabriek. Zowel qua ligging, ietwat verhoogd ten opzichte van de directe omgeving, schaal, bouwstijl als qua historische waarde neemt het pand een bijzondere plaats in binnen de Herkenbosche bebouwing.
Aan de Vier Gebroeders bestaat de bebouwing voornamelijk uit wat grotere vrijstaande woonhuizen uit de jaren 1920 en 1930.
Gebouwen uit het tijdvak 1850-1940 werden incidenteel aangetroffen in de Dr. Biermansstraat, de Hammerstraat, de Steegstraat en aan de Daelenbroekweg. Het betreft hier voornamelijk woon- en/of agrarische bebouwing, opgetrokken in een traditionele bouwtrant. Wat betreft de agrarische bebouwing in de kern Herkenbosch dient de aan het uiteinde van de Steegstraat gelegen boerderij "Beatrixhof" niet onvermeld te blijven.

Ten noorden van de weg vanuit Roermond naar Duitsland, genaamd "Keulsebaan", ligt slechts een geringe hoeveelheid tot de kern Herkenbosch behorende bebouwing uitgevoerd in een traditioneel-ambachtelijke stijl. De aanleg van de spoorlijn in de richting van Mönchen-Gladbach heeft blijkbaar nauwelijks gevolgen gehad voor de structuur van het dorp.

In de kern Melick werd bebouwing uit de periode 1850-1940 vooral aangetroffen in de Dorpsstraat en, in het verlengde daarvan, de Groenstraat, en langs de Heinsbergerweg, die vanuit St. Odiliënberg naar Roermond leidt. De bebouwing langs de Heinsbergerweg bestaat voornamelijk uit wat grotere vrijstaande panden, die in een aantal gevallen oorspronkelijk een agrarische functie hadden. Bijzondere aandacht verdient de villa op de hoek van Heinsbergerweg en Dorpsstraat.

Langs beide zijden van de Dorpsstraat en Groenstraat werden panden uit het tijdvak 1850-1940 aangetroffen. Een aantal van deze gebouwen lijkt oorspronkelijk een agrarische functie te hebben gehad.
Enige bebouwing, ontstaan tussen 1850 en 1940, werd bovendien aangetroffen langs beide zijden van de weg, genaamd "Waterschei", die een verbinding vormt tussen de kernen Melick en Herkenbosch. Hier bevinden zich met name sobere, traditioneel gebouwde, panden met een agrarische functie.

Een opmerkelijk verschijnsel dat zowel in Melick als in Herkenbosch bij een relatief groot aantal panden werd aangetroffen is de vervanging van de oorspronkelijke facade door een meer recente voorgevel, doorgaans in de stijl van de jaren 1930 of 1950.

Uit de in het voorgaande beschreven bevindingen binnen de gemeente Melick-Herkenbosch kan geconcludeerd worden dat in de periode 1850-1940 geen sprake kan zijn van stedebouwkundige ontwikkelingen. Het aangeven van een stedebouwkundige typologie wordt dan ook niet relevant geacht.

Montfort

Tengevolge van de tijdens de Tweede Wereldoorlog aangerichte verwoestingen bevat de gemeente Montfort heden ten dage slechts een relatief geringe hoeveelheid bebouwing uit de periode 1850-1940. De panden uit dit tijdvak hebben een overwegend agrarisch karakter. In een aantal gevallen heeft de agrarische functie inmiddels plaatsgemaakt voor een woonfunctie.
De in het kader van het Monumenten Inventarisatie Project opgenomen panden werden voornamelijk aangetroffen langs beide zijden van de hoofdader, die achtereenvolgens Dijk, Markt en Zandstraat heet, en langs het Gestraatje. Het gaat hierbij niet om een aaneengesloten bebouwing uit het tijdvak 1850-1940. De oudere panden bevinden zich gewoonlijk tussen na-oorlogse bouwsels.
Enige bebouwing uit de periode 1850-1940 bevindt zich eveneens langs de uitvalswegen, genaamd Huysbongerdweg, Stationsweg, Linnerweg en Waarderweg.
De verspreide bebouwing, doorgaans in de vorm van boerderijen, stamt vrijwel zonder uitzondering uit de periode na 1945.

Gezien het relatief geringe aantal panden dat is overgebleven uit de periode 1850-1940 en de weinig opmerkelijke bouwtrant, waarin de nog bestaande exemplaren zijn opgetrokken, is binnen de gemeente Montfort geen gebied van bijzondere waarde aangegeven. Aangezien de ontwikkeling van de kern Montfort tussen 1850 en 1940 voornamelijk plaatsvond langs reeds bestaande wegen en gezien het feit dat langs de uitvalswegen slechts in beperkte mate bebouwing aanwezig is, wordt het aangeven van een stedebouwkundige typologie niet relevant geacht.

Ohé en Laak

Wat betreft de dorpen Ohé en Laak kan vastgesteld worden dat deze kernen in de periode 1850-1940 nauwelijks veranderingen of groei hebben ondergaan. De oorspronkelijke lineaire structuur, bestaande uit bebouwing langs beide zijden van slechts één straat, bleef gedurende het gehele zojuist genoemde tijdvak intact. Het achterwege blijven van enige ontwikkeling van betekenis kan wellicht verklaard worden vanuit de geïsoleerde ligging van de gemeente tussen de Maas en het Julianakanaal. Daarnaast heeft het ontbreken van omvangrijke infrastructurele voorzieningen ook een rol gespeeld.
Wat betreft het karakter van de bebouwing van beide kernen kan geconcludeerd worden dat panden met een agrarische functie een belangrijke plaats innemen. De traditioneel-ambachtelijke bouwtrant overheerst.

Uit de zojuist beschreven bevindingen, zoals die zijn voortgekomen uit het in de gemeente Ohé en Laak verrichtte veldwerk, kan worden geconcludeerd dat wat betreft de periode 1850-1940 geen sprake kan zijn van stedebouwkundige ontwikkelingen van enige importantie. Het

aanwijzen van gebieden van bijzondere waarde en het aangeven van een stedebouwkundige typologie wordt dan ook niet relevant geacht.

Posterholt

Betreffende de kern Posterholt kan opgemerkt worden dat de oorspronkelijke lineaire structuur van de nederzetting grotendeels bewaard is gebleven.
De hoofdas van het dorp wordt gevormd door de Hoofdstraat, die een enigszins kronkelend verloop kent. Langs beide zijden van deze weg is betrekkelijk veel bebouwing uit de periode 1850-1940 aanwezig. Deze vertoont variatie wat betreft karakter en oorspronkelijke functie. Naast kleine boerderijtjes, nu doorgaans in gebruik als woonhuis, werden enkele grotere panden uit de periode rond de eeuwwisseling en uit de jaren 1920 en 1930 aangetroffen. De bouwstijl vertoont weinig afwisseling en kan in de meeste gevallen gekarakteriseerd worden als traditioneel en ambachtelijk.
Buiten de Hoofdstraat komt woon- en agrarische bebouwing uit het tijdvak 1850-1940 voornamelijk voor langs de uitvalswegen, genaamd Roermondseweg en Heinsbergerweg. Hier worden panden uit zojuist genoemd tijdvak afgewisseld met objecten uit de periode na 1945. Relicten, ontstaan tussen 1850 en 1940, werden voorts sporadisch aangetroffen langs de overige vooroorlogse wegen. Steeds zijn de objecten gebouwd in een traditionele, relatief eenvoudige, bouwtrant. Enige speciale aandacht verdient de Posterholtse textielfabriek met bijbehorende opzichterswoningen, gelegen aan de Heinsbergerweg. Binnen de gemeente Posterholt zijn dit de enige overgebleven objecten met een industrieel karakter.

Buiten de kern Posterholt kent de gemeente slechts een geringe hoeveelheid bebouwing uit het tijdvak 1850-1940, voornamelijk bestaande uit boerderijen in de kernen Holst en Voorst.
Een bijzonder element in de verspreide bebouwing wordt gevormd door "kasteeltje" Aerwinkel, gelegen bij de gemeentegrens met St. Odiliënberg. Dit landhuis vormt qua karakter, bouwstijl en schaal een uniek object in de gemeente Posterholt.

Uit de in het voorgaande beschreven bevindingen na de inventarisatie binnen de gemeente Posterholt kan geconcludeerd worden dat wat betreft deze gemeente in de periode 1850-1940 geen sprake kan zijn van stedebouwkundige ontwikkelingen van enige omvang en importantie. Het aangeven van een stedebouwkundige typologie wordt dan ook niet relevant geacht.

Roermond

In deze gemeente zijn een zevental gebieden aangegeven als gebieden met bijzondere waarden. Deze kwalificatie is verleend op grond van o.a. de historische stedebouwkundige kwaliteit; de gaafheid en zeldzaamheid van de nog aanwezige bebouwing en de historische betekenis van deze bebouwing.

A. Bijzonder gebied singels.

Algemene karakteristiek

Het gebied bestaat uit de Willem II singel, Godsweerdersingel, Wilhelminasingel, Roersingel en Minderbroederssingel. De verbindende elementen tussen de diverse singels worden gevormd door het Zwartbroekplein, het Stationsplein, het Wilhelminaplein, Buitenop en de Roerkade. Deze verbindingselementen zijn eveneens betrokken bij het gebied van bijzondere waarde.
De singelbebouwing kan gekarakteriseerd worden als stedelijke herenhuisbebouwing. Langs beide zijden van de singels bevindt zich overwegend aaneengesloten bebouwing met als karakteristieke elementen T-vensters, en hardstenen hoge plinten. Doorgaans hebben de panden een woon- of bedrijfsfunctie. Betreffende bouwstijlen, tijdstip van ontstaan en grootte van de panden werden tussen de diverse singels enkele verschillen geconstateerd.
Aan de Willem II singel werden voornamelijk statige woonhuizen uit de tweede helft van de negentiende eeuw en uit de periode rond de eeuwwisseling aangetroffen. In de meeste gevallen zijn de panden opgetrokken in een eclectische bouwstijl.

De huizen aan de Godsweerdersingel stammen voornamelijk uit het eerste kwart van de twintigste eeuw en zijn, een enkele uitzondering daargelaten, minder gróots opgezet. Een belangrijk element binnen de bebouwing aan de Godsweerdersingel vormt de voormalige Teeken- en Ambachtschool. Een gedetailleerde omschrijving van dit pand kan worden aangetroffen in de desbetreffende object-beschrijving.

Enige speciale aandacht dient te worden besteed aan de architect Dr. P.J.H. Cuypers, die, afkomstig uit Roermond, een belangrijk stempel heeft gedrukt op het aanzicht van de stad. Ook zijn verwanten, de architecten Pierre en Jos Cuypers, speelden met name tijdens het interbellum een grote rol in het ontstaan van de villawijk Roerzicht.
De Wilhelminasingel vormt de belangrijkste weg vanuit Roermond in de richting van Horn en verder naar Weert en Eindhoven. De bebouwing langs deze singel is dan ook zeer gering. Zij bestaat uit enkele grote vrijstaande bedrijfspanden, waarvan slechts één uit de periode vóór 1940.
De Roersingel vertoont een vrij gevarieerd karakter. De panden, die zich aan de oostzijde van de singel bevinden,

stammen in de meeste gevallen uit de tweede helft van de negentiende eeuw en uit de periode rond de eeuwwisseling. Tegenwoordig vervullen ze vooral een bedrijfsfunctie.

Aan de Minderbroederssingel werd een aan beide zijden vrijwel aaneengesloten bebouwing aangetroffen,doorgaanswoonbebouwing, die in een aantal gevallen een bedrijfsfunctie heeft gekregen.

Wat de in het voorgaande genoemde verbindende elementen tussen de singels betreft, kan gesteld worden dat ze qua karakter en grootte van de panden aansluiten op de singelbebouwing waardoor een vrijwel ononderbroken ring rond de "oude" binnenstad wordt gevormd.
De bebouwing aan de noordzijde van het Zwartbroekplein verbindt Minderbroeders- en Willem II singel. Zij bestaat uit een aaneengesloten wand van relatief kleine panden, die in de meeste gevallen een horecafunctie hebben. Tussen Willem II singel en Godsweerdersingel ligt het Stationsplein, waarvan de oostzijde bij het gebied van bijzondere waarde is betrokken. De bebouwing aan deze zijde van het plein heeft een U-vorm. Het stationsgebouw is parallel aan de singel gesitueerd. Haaks daarop bevinden zich, beide vrijstaand, een hotel en een groot herenhuis, nu deels in gebruik als school.

Godsweerder- en Wilhelminasingel worden met elkaar verbonden door het Wilhelminaplein en dan met name de oostelijke zijde van dit plein. Hier werden voornamelijk, in de vorm van aaneengesloten bebouwing, woonhuizen uit het eerste kwart van de twintigste eeuw aangetroffen.
Tussen Wilhelminasingel en de Roersingel liggen van noord naar zuid respectievelijk Buitenop en de Roerkade. De bebouwing aan Buitenop bestaat slechts uit enkele panden. Langs de oostelijke zijde van de Roerkade ligt een vrijwel aaneengesloten bebouwing, waarbij de horecafunctie overheerst.

<u>Nadere beschrijving bijzondere waarden</u>

* <u>Historische stedebouwkundige kwaliteit</u>

De aanleg van de singels op de voormalige stadswallen is een belangrijke uiting van negentiende eeuwse stedebouwkundige uitleg. Samen met de verbindende elementen vormen de singels een ring om de binnenstad. Ze zijn planmatig aangelegd en vertonen een rijke schakering van bouwstijlen uit de periode 1850-1940.

* <u>Gaafheid</u>

De singelbebouwing heeft haar authenticiteit in grote mate bewaard. Slechts op enkele plaatsen zijn na-oorlogse invullingen doorgedrongen in de oorspronkelijke bebouwing. De gevels zijn veelal nog in redelijk gave en authentieke staat. De karakteristieke groenvoorziening van de singels is in de loop der tijd verdwenen en de eens zo "deftige" lanen zijn veranderd in drukke verkeerswegen.

* Zeldzaamheid

Singels met een rijke schakering van authentieke gebouwen en bouwstijlen zijn in Limburg zeldzaam.

B. Munsterplein

Algemene karakteristiek

Trapezium-vormig, vrijwel geheel besloten, plein, gedomineerd door de Munsterkerk, met bestrating in de vorm van kinderkopjes. Woon-winkelbebouwing, voornamelijk uit het laatste kwart van de negentiende eeuw, bevindt zich aan de noord- en westzijde van het plein.

* Historische betekenis

Het Munsterplein had als pleinruimte rond de Munsterkerk en abdij reeds vóór 1850 een centrale rol in de oude binnenstad. De huidige vorm van en bebouwing op en rond het plein ontstond echter grotendeels in het laatste kwart van de negentiende eeuw. De centrale rol van het plein in de binnenstad is tot op heden gehandhaafd.
Op het plein wordt een centrale positie ingenomen door de Munsterkerk, in het kader van het Monumenten Inventarisatie Project van belang vanwege de door Dr. P.J.H. Cuypers uitgevoerde veranderingen. Naast de kerk bevindt zich een standbeeld van Dr. P.J.H. Cuypers, die eveneens de op het plein aanwezige muziekkiosk bouwde. Aan de noord- en westzijde van het plein bevindt zich aaneengesloten bebouwing met een winkel-, horeca- of woonfunctie.

* Gaafheid

Het Munsterplein is grotendeels nog omgeven door de bebouwing, die in het laatste kwart van de negentiende eeuw werd opgericht. Een uitzondering is de zuidzijde van het plein, waar enkele jaren geleden winkelbebouwing werd gepleegd.
De panden aan de noord- en westzijde van het plein zijn veelal nog in redelijke gave en authentieke staat. Wel is van enkele panden in verband met hun winkel- of horecafunctie de pui vernieuwd.

* Zeldzaamheid

Het Munsterplein met de omliggende bebouwing is, in Limburg, één van de zeldzame voorbeelden van een vrijwel geheel gesloten plein dat zijn huidige aanzicht heeft verkregen tijdens het laatste kwart van de negentiende eeuw.

C. Bijzonder gebied Abdijhof

Algemene karakteristiek

De Abdijhof bestaat uit woonhuizen, gegroepeerd rond een kleine pleinruimte met bestrating in de vorm van kinderkopjes. Het wooncomplex werd in de jaren 1927-1928 gebouwd naar ontwerp van de architect Jos Cuypers. Het ontwerp maakte deel uit van een groter stedebouwkundig plan, dat echter nooit tot uitvoering is gebracht.

Nadere omschrijving bijzondere waarden

* Stedebouwkundige kwaliteit

De Abdijhof is een planmatig aangelegd wooncomplex. Het pleintje, dat de kern van het complex vormt, sluit direct aan op het westelijk ervan gelegen Munsterplein. De Munsterkerk vormt daarbij het verbindende element.

* Historische betekenis

De Abdijhof is, zoals de naam aangeeft, gesitueerd op een plaats, die voor Roermond vanouds een belangrijke betekenis had. Voorheen bevonden zich hier de bij de Munsterkerk behorende abdijgebouwen. De aanleg van de Abdijhof kan gekarakteriseerd worden als een belangrijke vroeg-twintigste eeuwse invulling.

* Gaafheid

Het gehele woningcomplex verkeert in een opmerkelijk gave en authentieke staat. Naast de doorgaans in oorspronkelijke toestand behouden woonhuizen, vertoont ook de pleinaanleg met de originele straatlantaarns een grote mate van authenticiteit.

* Zeldzaamheid

Een op een stedebouwkundig plan gebaseerd, vrijwel authentiek bewaard gebleven, wooncomplex is in Limburg zeldzaam. De unieke status van de Abdijhof wordt versterkt door het karakter en de ligging. Het complex vertoont, ofschoon gesitueerd temidden van een druk winkelgebied, een zeer rustig karakter waarbij de oorspronkelijke woonfunctie gehandhaafd is.

D. Bijzonder gebied Swalmerstraat

Algemene karakteristiek

De Swalmerstraat bevat aan beide zijden aaneengesloten bebouwing met veelal een woon- of bedrijfsfunctie. De meeste panden stammen uit de tweede helft van de negentiende eeuw. Incidenteel zijn nog enkele oudere gebouwen aanwezig.

Nadere omschrijving bijzondere waarden

* Historische betekenis

De Swalmerstraat maakt deel uit van een van de oudste delen van de binnenstad en kan derhalve niet gekarakteriseerd worden als een tussen 1850 en 1940 tot ontwikkeling gekomen straat.
Desalniettemin draagt de Swalmerstraat, zoals ze heden ten dage aangetroffen wordt, een negentiende eeuws karakter, slechts hier en daar onderbroken door latere invullingen.
De bebouwing bestaat overwegend uit grote woonhuizen in gemiddeld drie bouwlagen met gevelbreedtes van drie tot vijf venstertraveeën.

* Gaafheid

De gebouwen in de Swalmerstraat zijn veelal in gave en authentieke staat. Bovendien zijn de trottoirs en de straatlantaarns in hun oorspronkelijke vorm aanwezig.

* Zeldzaamheid

Een in één straat gesitueerde compacte bebouwing van grote woonhuizen in diverse architectuurstijlen vormt een niet veel voorkomend beeld in Limburg.

E. Bijzonder gebied Kapellerpoort-Kapellerlaan

Algemene karakteristiek

De Kapellerpoort en Kapellerlaan vormen de verbinding tussen de oude Roermondse binnenstad en de Kapel in 't Zand. Deze kerk met klooster is eveneens betrokken bij het gebied van bijzondere waarde.
Aan de Kapellerpoort werd zowel aaneengesloten als ook vrijstaande woon- en bedrijfsbebouwing aangetroffen aan de westelijke straatzijde. Het belangrijkste element hierin wordt gevormd door het huidige gemeentemuseum, oorspronkelijk woonhuis en werkplaats van de architect Dr. P.J.H. Cuypers.
De bebouwing aan beide zijden van de Kapellerlaan is zowel aaneengesloten als ook vrijstaand en bestaat grotendeels uit woonhuizen en kantoren.

Nadere beschrijving bijzondere waarden

* Historische betekenis

De aanleg van de Kapellerlaan en, in mindere mate, de Kapellerpoort vond reeds voor 1850 plaats. De aanleg was een gevolg van de functie van de Kapel in 't Zand, die de afsluiting van de Kapellerlaan vormt, als bedevaartsoord.
De bebouwing, zoals die tegenwoordig aan Kapellerpoort en Kapellerlaan wordt aangetroffen, stamt grotendeels uit de laatste decade van de negentiende en het eerste kwart van de twintigste eeuw en vertoont enige diversiteit wat betreft bouwstijlen.

* Gaafheid

Binnen de bebouwing aan Kapellerpoort en Kapellerlaan zijn slechts geringe na-oorlogse invullingen ontstaan. De meeste panden verkeren in een redelijk gave en authentieke staat. De karakteristieke groenvoorziening van de Kapellerlaan, die inmiddels een drukke verkeersweg is geworden, is in de loop der tijd verdwenen. Dientengevolge is het beeld van de Kapel in 't Zand als afsluiting van de Kapellerlaan verzwakt.

* Zeldzaamheid

Bebouwing langs een laan, die een grote diversiteit aan bouwstijlen en een relatief groot aantal karakteristieke, grote vrijstaande panden bevat als gevolg van de specifieke functie van die laan, wordt in Limburg zelden aangetroffen.

F. Bijzonder gebied sociale woningbouw Roermondse Veld

Algemene karakteristiek

Planmatig aangelegde sociale woningbouwcomplexen, gebouwd in opdracht van Bouwvereniging St. Jozef te Roermond. De woningbouwcomplexen, veelal gebouwd tijdens het eerste kwart van de twintigste eeuw zijn als volgt gegroepeerd:
- Dr. Poelstraat, Hendriklaan, Mgr. Evertsstraat.
- Kon. Regentesselaan, Mauritsstraat.
- Kon. Regentesselaan, Mauritsstraat, Lovandstraat, Vondelstraat, Hendriklaan.
- Hendriklaan, Mgr. Evertsstraat, Kon. Regentesselaan.

Nadere omschrijving bijzondere waarden

* Stedebouwkundige kwaliteit

Ofschoon het gebied planmatig is opgezet, vertoont het een grillig stratenverloop, waarin een duidelijke structuur ontbreekt. De diverse kleine complexen onderscheiden zich van elkaar door de verschillende typen woningen. Alle typen kunnen gekarakteriseerd worden als traditioneel en vrij sober.

* Historische betekenis

De sociale woningbouw van St. Jozef in het Roermondse veld vormt de grootste stedelijke uitbreiding van Roermond in het interbellum.

* Gaafheid

De structuur van de woningcomplexen verkeert in authentieke staat. De bebouwing heeft echter in de loop der tijd moderniseringen ondergaan. Het oorspronkelijke karakter van de buurt is bewaard gebleven.

* Zeldzaamheid

In redelijk originele staat verkerende sociale woningbouw op grote schaal uit het interbellum komt in Limburg zelden voor.

G. Bijzonder gebied ambtenarenwoningen Vrijveld

Algemene karakteristiek

Planmatig aangelegde woningen voor ambtenaren, gebouwd in het eerste kwart van de twintigste eeuw. De huizen werden gebouwd in opdracht van Bouw- en Woningvereniging Eigen Haard. Binnen de wijk kunnen drie typen woningen worden onderscheiden:
- Charles Ruysstraat.
- Charles Ruysstraat, Robert Regoutstraat, Thorbeckestraat
- Charles Ruysstraat, Notenboomlaan.

Nadere omschrijving bijzondere waarden

* Stedebouwkundige kwaliteit

De planmatig opgezette woningbouw kenmerkt zich door een strokenbouw en heeft veeleer een toevallig stratenverloop. De bebouwing is sober en traditioneel uitgevoerd.

* Historische betekenis

De ambtenarenwoningen van Eigen Haard vormen een belangrijk deel van de uitbreiding van Roermond in het begin van de twintigste eeuw.

* Gaafheid

De bebouwing heeft in de loop der tijd een aantal moderniseringen ondergaan, die het oorspronkelijke karakter echter nauwelijks hebben aangetast.

* Zeldzaamheid

Woningbouw voor ambtenaren, planmatig opgezet en nog in redelijk authentieke staat verkerend, wordt in Limburg zelden aangetroffen.

H. Overige aandachtspunten

Ook buiten de in het voorgaande beschreven gebieden van bijzondere waarde bevat de kern Roermond een betrekkelijk grote hoeveelheid bebouwing uit de late negentiende en vroeg twintigste eeuw.

In de oude binnenstad is bebouwing uit de periode 1850-1940 met name aanwezig in de Hamstraat, Steenweg en Neerstraat. Opmerkelijk is het relatief grote aantal panden met invloeden uit Jugendstil en Art Nouveau. Tengevolge van de winkelfunctie, die een groot deel van de panden in de loop der tijd heeft gekregen, zijn de puien veelal vernieuwd.

De Voorstad St. Jacob is één van de oudste delen van Roermond. Het noordelijk deel van de Voorstad, waar zich voornamelijk woonbebouwing bevindt, is grotendeels voor 1850 ontstaan. Panden uit het tijdvak 1850-1940 werden hier dan ook voornamelijk in de vorm van invullingen binnen de bestaande structuur aangetroffen. Het zuidelijk deel van de Voorstad heeft daarentegen een ander, industrieel, karakter. Hier liggen, aan de rivier de Roer, het industrieterrein Haagen Chemie met enkele panden uit de periode 1850-1940, en de ECI/waterkrachtcentrale.

Ten noorden van het centrum ligt de Ernst-Casimirkazerne. Het militair complex dateert van 1939 en is gebouwd naar een ontwerp van kapitein Boost, die in de jaren dertig meerdere kazernes volgens een standaardconcept heeft ontworpen.

Twee belangrijke uitvalswegen vanuit de kern Roermond zijn de Venloseweg die, zoals de naam al zegt, richting Venlo gaat, en de Heinsbergerweg, die naar de Nederlands-Duitse rijksgrens leidt.
De Venloseweg wordt gekenmerkt door een aaneengesloten bebouwing aan beide zijden. Het betreft voornamelijk woon-, winkel- en bedrijfspanden uit het eerste kwart van de twintigste eeuw, opgetrokken in een traditionele, sobere stijl.

De bebouwing aan beide zijden van de Heinsbergerweg toont een beeld, dat sterke overeenkomsten vertoont met de Venloseweg. De bebouwing langs de Heinsbergerweg bevat echter meer panden uit de jaren 1920 en 1930. Bovendien werden hier meer vrijstaande woonhuizen aangetroffen.

Enige speciale aandacht dient eveneens besteed te worden aan de wijk Roerzicht, ten zuid-westen van de oude stadskern. Het oostelijk en noordelijk deel van deze wijk wordt voornamelijk gekenmerkt door aaneengesloten woonbebouwing uit het begin van de twintigste eeuw en door een vrij sobere bebouwing uit de jaren 1930. Het zuid-westelijk deel van Roerzicht bevat een aantal grote, in enkele gevallen dubbele, villa's uit de jaren 1930. Hierin werd een aanzienlijk aandeel geleverd door de architecten Pierre en Jos Cuypers.

Tenslotte enige aandacht voor interessante bebouwing buiten de kern Roermond. Noordoostelijk van Roermond ligt de voormalige zelfstandige gemeente Maasniel, nu onderdeel uitmakend van de gemeente Roermond. De hoofdader van Maasniel wordt gevormd door een weg die, van west naar oost, respectievelijk de namen Julianalaan, Hoekstraat en Elmpterweg draagt. De belangrijkste zijstraat van deze weg is de Wilhelminalaan. In deze straten werd overwegend woonbebouwing uit de jaren 1920 en 1930 aangetroffen. De bebouwing bestaat veelal uit vrijstaande panden, waarbij enkele grote, soms dubbele, villa's in het oog springen.

In de noordwesthoek van de gemeente Roermond bevindt zich, in de Maasuiterwaarden, de kleine kern De Weerd, die gedeeltelijk tot de gemeente Horn behoort. De Weerd bestaat uit enkele huizen en boerderijen met daarbij een klein kapelletje. Ofschoon de panden geen bijzondere architectonische kwaliteiten bezitten, maken de unieke situering, het relatief grote aantal panden uit de periode 1850-1940 en het alhier aanwezige sluis- en stuwcomplex met bijbehorende woonbebouwing De Weerd tot een interessante kern in het buitengebied van de gemeente Roermond.

Stevensweert

De oude kern van het vroegere stadje, begrensd door de Singelstraat, heeft haar oude radiale structuur volledig behouden. Panden uit de periode 1850-1940 komen hier dan ook slechts incidenteel als invullingen binnen de bestaande structuur voor. Speciale aandacht dient besteed te worden aan de voormalige zuivelfabriek, gelegen in de Molenstraat-Zuid, nu ingericht als woonhuis.
Bebouwing uit de jaren 1930 wordt aangetroffen in de Singelstraat-Oost, waar destijds een brand een groot deel van de bebouwing verwoestte.
Buiten de Singelstraat komt bebouwing uit het tijdvak 1850-1940 in betrekkelijk geringe mate voor, met name langs de volgende straten :Nieuwe Dijk, Wilhelminalaan, Julianalaan, Maasdijk, Maaspoort en Roumerweg.
De bebouwing binnen de kern Stevensweert kan gekarakteriseerd worden als bebouwing met afwisselend een woon- en agrarische functie. Doorgaans zijn de panden gebouwd in een traditionele stijl.
Buiten de kern Stevensweert liggen,aan oostelijke zijde,de gehuchten Bilt, Eiland en Brandt. Het betreft kernen van zeer geringe omvang. Ze bestaan uit een oude kern van enkele voor 1850 ontstane boerderijen en uit na 1945 toegevoegde woonbebouwing.

Het in de gemeente Stevensweert verrichtte veldwerk toont aan dat geen sprake kan zijn van noemenswaardige stedebouwkundige ontwikkelingen uit de periode 1850-1940. Het aanwijzen van gebieden van bijzondere waarde en het aangeven van een stedebouwkundige typologie wordt dan ook niet relevant geacht.

St. Odiliënberg

De in de inventarisatie opgenomen panden in de kern St. Odiliënberg bevinden zich in hoofdzaak rond de driehoekige pleinruimte langs Raadhuisplein, Raadhuisstraat en Kerkplein, en langs de uitvalsweg in oostelijke richting te weten de Hoofdstraat.
Met name aan het Kerkplein bevinden zich enkele markante panden zoals het vroegere rond 1910 gebouwde huis van de notaris met Jugendstil- en Chalet invloeden, en de pastorie met trapgevels uit 1890. Opvallend is eveneens de Priorij Thabor, een kloosterpand met neo-renaissance invloeden. De in 1883 gebouwde beltkorenmolen aan de Molenweg verdient eveneens vermelding.

De in deze inventarisatie opgenomen panden in de kern St. Odiliënberg betreffen vaak typische jaren dertig bebouwing met name aan de Hoofdstraat. De panden in de kernen Paarlo en Reutje zijn in hoofdzaak boerderijen.

De situatie van de aangetroffen bebouwing uit de periode 1850-1940 geeft geen direkte aanleiding in de kern St.Odiliënberg bijzondere gebieden aan te wijzen. Dit geldt eveneens voor de drie kernen Paarlo, Reutje en Lerop.

Voorts kan de gemeente St. Odiliënberg gekenschetst worden als een gemeente met een landelijk karakter en met weinig opmerkelijke ontwikkelingen in de periode 1850- 1940.
De bouwkunst uit dit tijdvak is dan ook voornamelijk een voortzetting en verdere ontwikkeling van de traditionele manier van bouwen.
Op grond hiervan lijkt het weergeven van een stedebouwkundige typologie niet relevant.
Na 1945 maakte de kern St. Odiliënberg een relatief grote ontwikkeling door. Wat betreft de kleinere gehuchten binnen de gemeente St. Odiliënberg kan opgemerkt worden dat de ontwikkelingen binnen de periode 1850-1940 te karakteriseren zijn als beperkte uitbreidingen van de bestaande lintbebouwingen.

Stramproy

Gesteld kan worden dat binnen de gemeente Stramproy in de periode 1850-1940 slechts sprake is van invullingen binnen de bestaande structuren.
Het geven van een stedebouwkundige typologie is gegeven de ontwikkelingen in dit tijdvak niet relavant.

De in het kader van dit onderzoek in aanmerking komende gebouwen in de gemeente Stramproy bevinden zich m.n. langs de doorgaande weg Weert-Stramproy-Maaseik. Langs de Frans Strouxstraat en de Juliana- straat liggen een aantal vrijstaande woonhuizen waarbij m.n. het veelvuldig gebruik van wolfsdaken opmerkelijk is. De meeste panden dateren uit de jaren twintig en dertig. Een tweede concentratie van bebouwing treffen we aan langs de Wilhelminastraat.

Hier bevindt zich o.a. het pand van brouwerij Maes. Aan de linkerzijde van dit gave pand is het vroegere wachtlokaal van de plaatselijke tram gesitueerd. De frontgevel van zowel brouwerij als wachtlokaal zijn beiden vrijwel authentiek. De brouwerij is van oorsprong 19e eeuws, het wachtlokaal dateert van begin deze eeuw.
Vermeldenswaard is verder het werk van de plaatse- lijke architekt J.M. Stals. In diverse gebouwen zijn een aantal voor deze architekt kenmerkende stijl- elementen te herkennen. Tot deze elementen kunnen worden gerekend: decoratief metselwerk in de top- gevels en dwars geplaatste woonhuizen op de boerde- rijen.
De verspreide bebouwing in deze gemeente bestaat in hoofdzaak uit panden uitgevoerd in een sober traditionele bouwstijl.

Susteren

Op grond van de plaatselijke ontwikkelingen in de kern Susteren in het tijdvak 1850-1940, die samenhang vertonen met de verbeteringen van de infrastructuur in die periode, werd de kwalificatie gebied van de bijzondere waarde verleend aan de Stationsstraat (A), die de verbinding vormt tussen oude kern en spoorlijn. De kwalificatie is gebaseerd op de aanwezigheid van een vrijwel aaneengesloten bebouwing, aan beide zijden van de straat, uit het tijdvak 1850-1940.
Het predikaat gebied van bijzondere waarde werd eveneens verleend aan de Wilhelminalaan en de Marialaan (B). De bebouwing langs deze straten wordt gevormd door een complex van woonhuizen, waarschijnlijk in de jaren 1920 opgericht door een woningbouwvereniging of wellicht door de Nederlandse Spoorwegen. Het complex bestaat uit aaneengesloten gevelwanden, uitgevoerd in een sobere, traditioneel-ambachtelijke stijl. Binnen dit gebied van bijzondere waarde bevindt zich, aan het uiteinde van de Marialaan, de Rooms-Katholieke kerk O.L. Vrouw Onbevlekt Ontvangen, in 1917 gebouwd naar een ontwerp van de architect C. Franssen.
Oostelijk van de spoorlijn bevindt zich het deel van de kern Susteren "Heide" genaamd. Hier is als gebied van bijzondere waarde aangewezen de woninggroep "Kavinksbos" (C). Het betreft een, op enige afstand van de kern gesitueerde, groep van dertig woonhuizen, op initiatief van de Nederlandse Spoorwegen in 1923 gebouwd voor spoorwegpersoneel.
Het vierde gebied van bijzondere waarde binnen de kern Susteren wordt gevormd door het spooremplacement en de daarop aanwezige oorspronkelijke bebouwing (D). Deze bebouwing bestaat uit twee blokken van telkens twee dienstwoningen onder één kap, een remise en diverse dienstgebouwen en seinhuisjes, gebouwd tussen 1910 en 1920. Het stationsgebouw is van recente datum.

Het grootste deel van de binnen de kern Susteren geïnventariseerde objecten kan gekenschetst worden als sober en traditioneel-ambachtelijk. De woonfunctie overheerst. Het agrarisch element speelt heden ten dage

een ondergeschikte rol.

Speciale aandacht dient te worden besteed aan de St. Jozefschool, gelegen aan de Marialaan 13, 15. Dit door de architect Jos Wielders in 1921 onder de invloed van de Amsterdamse School ontworpen gebouw vormt een uitzondering op de traditionele bouwtrant in Susteren.

De overige kernen in de gemeente Susteren maakten in de periode 1850-1940 geen noemenswaardige ontwikkelingen door, die een weerslag hadden op de bebouwing van de dorpen. Vernieuwingen in het betreffende tijdvak hadden grotendeels de vorm van invullingen binnen de bestaande structuur.

In Nieuwstadt heeft de bebouwing heden ten dage overwegend een woonfunctie. In de kleinere dorpen en gehuchten overheerst echter nog steeds het agrarische element.

Tot slot kan geconstateerd worden dat van de rond 1920 aangelegde tramlijnen tussen Roermond en Maaseik (België) en tussen Roosteren en Grevenbicht (gemeente Born) geen zichtbare sporen bewaard zijn gebleven. Op grond van de bevindingen na de inventarisatie binnen de gemeente Susteren in het tijdvak 1850-1940 kan gesteld worden dat wat betreft deze gemeente geen sprake kan zijn van stedebouwkundige ontwikkelingen van enig belang. Het aangeven van een stedebouwkundige typologie wordt dan ook niet relevant geacht.

Swalmen

De industriële ontwikkelingen die in deze gemeente in de periode 1850-1940 hebben plaatsgevonden zijn voor de regio Midden-Limburg uitzonderlijk te noemen. Deze hebben geleid tot het ontstaan van enkele fabrieken en bedrijfsgebouwen. Deze bebouwing is geconcentreerd langs de Rijksweg, de Stationsstraat en in de nabijheid van de spoorlijn.

Het geven van een stedebouwkundige typologie is gegeven de ontwikkelingen binnen de gemeente in het tijdvak 1850-1940 niet relevant.

Swalmen
Langs de Rijksweg bevinden zich enkele (voormalige) bedrijfsgebouwen. IJzergieterij Konings werd gebouwd rond de eeuwwisseling. De gebouwen zijn voor Limburgse begrippen betrekkelijk rijk versierd met geel geglazuurde baksteen. In de direkte nabijheid van dit bedrijf bevindt zich een garagebedrijf gebouwd in 1925. Mogelijk bestaat er een verband met de aanwezigheid van ijzergieterij Konings. Aan het begin van deze eeuw produceerde de gieterij ook personenauto's, mogelijk werden deze in de garage verkocht of gerepareerd.
Langs de Stationsstraat, de verbindingsweg tussen Rijksweg, spoorlijn en de weg richting gemeente Beesel

bevinden zich eveneens een aantal bedrijfsgebouwen van rond de eeuwwisseling. Het betreft o.a. de houtzagerij Geraedts daterend uit 1901. Aan deze straat liggen ook de gebouwen van moutfabriek Hendrickx-Crijns gebouwd in 1880, en van de aardewerkfabriek Thomassen eveneens uit het laatste kwart van de 19e eeuw.
Nabij het in 1865 gebouwde station is rond 1900 enige stationsbebouwing ontstaan. De spoorlijn heeft hier een uitbreiding van de bebouwing in westelijke richting in de weg gestaan.
Aan de oostzijde van de kern Swalmen bevinden zich nog enige restanten van gebouwen van de kleiwarenindustrie. Vanwege de aanvoer van de grondstof uit Duitsland waren deze gebouwen nabij
de grens gesitueerd. Een gedeelte van de voormalige fabriek Noten, thans De Keyenberg genaamd, verkeert nog in redelijk authentieke staat. Het betreft langwerpige gebouwen met sobere versiering die karakteristiek genoemd mogen worden voor de grof-keramische industrie.

De in het kader van het onderzoek in aanmerking komende woonbebouwing bevindt zich grotendeels langs de rijksweg Roermond-Swalmen-Venlo. Het betreft veelal vrijstaande woonhuizen en villa's uit de jaren twintig en dertig, ontworpen door plaatselijke architekten en architekt Klaarenbeek uit Roermond.
Vermeldenswaard is de villa " Antonelly" met neo-romaanse invloeden o.a. pilasterballustrades en lichtrode dakpannen. Een ontwerp van architekt L. Noten uit Tegelen.

Asselt
Van de aanwezige bebouwing in de kern Asselt zijn slechts enkele gebouwen opgenomen in deze inventarisatie. Het voornaamste gebouw betreft het St. Dionysiuskerkje gelegen aan de rivierkant van het dorpje. Dit kerkje werd tussen 1916 en 1918 ingrijpend verbouwd door P.J.H. Cuypers. Het gebouw op de terrasrand van de Maas dateert uit de 15e en 16e eeuw, en is op de Rijksmonumentenlijst geplaatst. Tegenover dit kerkje ligt het museum van Asselt. Dit is gevestigd in het voormalige bak- en koetshuis van boerderij Asselterhof. Het museum is eveneens een beschermd monument en dateert uit de 19e eeuw.

Boukoul
In de kern Boukoul bevindt zich eveneens een gebouw met duidelijke invloeden van architekt P.J.H. Cuypers. Dit is het huidige hotel-restaurant Graeterhof. Graeterhof was oorspronkelijk bedoeld als jachtverblijf en werd in drie fasen gebouwd namelijk in 1854, 1892 en 1915. Het gebouw vertoont elementen van de Chalet-stijl o.a. decoratief houtwerk in de topgevels en decoratieve houten gootconsoles.
Vermeldenswaard zijn verder de grafkelder en het kruis in de omgeving van kasteel Hillenraad.

Thorn

Wat betreft de bebouwing uit de periode 1850-1940 kan in de kern Thorn onderscheid gemaakt worden tussen de oude kern rond de kerk en het deel van de kern daarbuiten.
Binnen de oude kern werden panden uit het tijdvak 1850-1940 uitsluitend aangetroffen in de vorm van invullingen binnen de in 1850 reeds bestaande bebouwing. In de meeste gevallen stammen de gebouwen uit de tweede helft van de negentiende eeuw en het begin van de twintigste eeuw. Ze werden met name aangetroffen in de Hoogstraat, Bogenstraat en Trippaardstraat. Het betreft doorgaans panden met een woonfunctie, die door hun ligging in een aaneengesloten bebouwing een enigzins stads karakter hebben.
Buiten de oude kern hebben de gebouwen uit de periode 1850-1940 een meer gevarieerd karakter, al overheerst ook hier de traditionele bouwstijl.
Een betrekkelijk groot aantal panden, van laat negentiende eeuws tot dertiger jaren van de twintigste eeuw, werden aangetroffen langs beide zijden van de weg, die achtereenvolgens Steegputstraat, Wal, Casino en Ittervoorterweg heet. Bijzonder in het oog springt het grote hoekpand op de hoek Steegputstraat-Steeg, waarschijnlijk als winkelhuis of horecagelegenheid gebouwd in de jaren 1930. Grote hoekpanden uit de jaren 1930 met een fantasievolle verwerking van elementen als vensters, portieken etc. werden eveneens aangetroffen op twee tegenover elkaar liggende hoeken van respectievelijk Akker en Boekenderstraat met de Kruisweg.

De gemeente Thorn bevat zeer weinig verspreide bebouwing. Enige aandacht verdient de boerderij Segershof, oostelijk van de kern Thorn gelegen. Het is een, in baksteen opgetrokken, gesloten boerderij in carré-vorm.

Uit de bevindingen, opgedaan tijdens de inventarisatiewerkzaamheden binnen de gemeente Thorn, kan geconcludeerd worden dat wat betreft de gemeente Thorn in de periode 1850-1940 geen sprake kan zijn van stedebouwkundige ontwikkelingen van enige omvang. Het aangeven van een stedebouwkundige typologie wordt dan ook niet relevant geacht.

Vlodrop

Over de kern Vlodrop kan gezegd worden dat een belangrijk deel van de bebouwing bestaat uit panden, die oorspronkelijk een agrarische functie hadden. In de meeste gevallen zijn ze nu in gebruik als woonhuis. Deze functieverandering heeft doorgaans geleid tot enige veranderingen en aanpassingen in de boerderijtjes.
Het middelpunt van de kern wordt gevormd door de Markt, waar onder meer het gemeentehuis, gebouwd in het jaar 1929, ligt. Voorts bestaat de bebouwing rond de Markt uit een mengsel van weinig opmerkelijke voor- en na-oorlogse panden.
Vanaf de Markt verbinden enkele uitvalswegen wegen Vlodrop met het omliggende gebied. Langs de Bergerweg, die vanuit

Vlodrop richting St. Odiliënberg loopt, is aan beide zijden bebouwing uit de periode 1850-1940 aangetroffen. Het betreft hier voornamelijk relatief kleine, van oorsprong agrarische panden, gebouwd in een traditionele stijl. Daarnaast werden twee landhuizen uit de jaren 1930 aangetroffen.
Ook de Kerkstraat en, in het verlengde daarvan, de Schaapweg, leidend in de richting van Posterholt, kennen nog enige, in het kader van het Monumenten Inventarisatie Project, relevante bebouwing. De meest markante elementen worden hier gevormd door de St. Martinuskerk, in het jaar 1929 gebouwd naar ontwerp van de architect C. Franssen, en de in 1918 voltooide marechausseekazerne aan de Schaapweg.
In de Grootestraat, Walstraat en Boomgaardstraat, vanuit Vlodrop in oostelijke richting verlopend, werd bebouwing uit het tijdvak 1850-1940 voornamelijk aangetroffen in de vorm van vrij sobere, traditionele panden.
In de overige straten van Vlodrop, zoals die rond 1940 aanwezig waren, werden gebouwen, opgericht tussen 1850 en 1940 slechts incidenteel aangetroffen.

De buurtschap Tussen de Bruggen, gelegen aan de oostelijke zijde van de rivier de Roer, bestaat uit bebouwing langs de weg vanuit Vlodrop in de richting van de kern Herkenbosch. De bebouwing Tussen de Bruggen heeft een overwegend agrarisch karakter, waarbij voor- en naoorlogse panden elkaar afwisselen. Twee elementen verdienen aandacht. Op de eerste plaats het pand met het adres Tussen de Bruggen 8, een voormalig café en concertzaal, gebouwd tussen 1910 en 1920. Bij de boerderij op het adres Tussen de Bruggen 24 bevindt zich een turbinemolen, die in de huidige vorm uit het jaar 1880 stamt.

Noordoostelijk van Vlodrop ligt de kern Etsberg. Vrijwel alle bebouwing in deze kern had oorspronkelijk een agrarisch karakter. Nu overheerst daarentegen de woonfunctie.

Betreffende de verspreide bebouwing dient aandacht besteed te worden aan de kern Vlodrop-Station, die de kwalificatie gebied van bijzondere waarde heeft gekregen.
De bebouwing, die samen de kern Vlodrop-Station vormt, is gesitueerd in een uitgestrekt bosgebied bij de Nederlands-Duitse rijksgrens. Naast een enkel landhuis en twee panden met horeca-functie bevat Vlodrop-Station twee opmerkelijke elementen.
Langs de weg met de naam Station bevinden zich acht woonhuizen. Ze werden rond 1907 gebouwd als dienstwoningen voor spoorwegpersoneel. Aanleiding voor de bouw was het ontstaan van de spoorlijn Roermond-Mönchen-Gladbach (Duitsland). Binnen de groep dienstwoningen zijn drie typen te onderscheiden, sober en in een traditionele bouwtrant uitgevoerd. Een meer uitgebreide beschrijving van de huizen kan worden aangetroffen in de betreffende objectbeschrijvingen. De panden verdienen speciale aandacht op grond van hun oorspronkelijke functie, de unieke ligging en de relatief originele staat waarin ze

zich heden ten dage nog bevinden.
Het tweede opmerkelijke onderdeel van de kern Vlodrop-Station wordt gevormd door het voormalige kloostercomplex St. Ludwig. Dit complex, bestaande uit enkele gebouwen met daaromheen een groot bosgebied, werd rond het jaar 1910 gebouwd door de paters Franciscanen naar een ontwerp van de Franciscaan Quintilian Borren. Sinds enkele jaren is in het complex de Meru-Academie gevestigd, een centrum voor Transcedente Meditatie.
Het centrale element binnen het complex is het hoofdgebouw. Dit pand is opgetrokken in baksteen en bestaat uit vier vleugels in carré-vorm rond een binnenplaats. De entree en de hoekpartijen zijn geaccentueerd door middel van torens. De twee beelden, die zich in nissen in de muren bevonden, zijn daaruit verwijderd en vervolgens op diverse plaatsen langs de weg Station geplaatst.
Buiten het hoofdgebouw zijn op het terrein diverse kleinere bouwwerken aangetroffen. De boerderij, opgetrokken in een sobere, traditionele stijl, is tegen het hoofdgebouw aangebouwd. Dankzij de producten, die op het grote kloosterterrein werden geteeld, waren de kloosterlingen vrijwel geheel zelfverzorgend. Een opmerkelijk gebouwtje is het voormalige bijenhuis, opgetrokken in een mengsel van chaletstijl en vakwerkbouw. Opmerkelijk is eveneens het buitengewoon grote, bakstenen, kippenhok. Daarnaast behoort tot het kloostercomplex een observatorium in de vorm van een klein, vrijstaand, rond gebouwtje met draaibare koepel. In het bosgebied rond het klooster ligt voorts een kerkhof, uitsluitend bestemd voor kloosterlingen, met bijbehorende kerkhofkapel.
De grote mate van gaafheid, de unieke samenstelling en de situering in het natuurlijke landschap hebben tot gevolg dat het voormalige kloostercomplex St. Ludwig in het kader van het Monumenten Inventarisatie Project van groot belang wordt geacht.

De ontwikkeling van de kernen binnen de gemeente Vlodrop in de periode 1850-1940 vond voornamelijk plaats in lineaire vorm langs reeds bestaande wegen. Naast enige uitbreidingen is daarbij met name sprake van invullingen. Nieuwe ontwikkelingen vonden nauwelijks plaats. Benevens de bouw van enkele woonhuizen voor spoorwegpersoneel heeft ook de aanleg van de spoorlijn Roermond-Mönchen-Gladbach geen ruimtelijke consequenties gehad. Derhalve wordt het weergeven van een stedebouwkundige typologie in het geval van de gemeente Vlodrop niet relevant geacht.

Wessem

In de oude kern Wessem, dat wil zeggen de straten binnen de vroegere omwalling, bestaat de bebouwing grotendeels uit panden ontstaan voor 1850. De in het kader van het Monumenten Inventarisatie Project beschreven gebouwen werden daar dan ook overwegend als invullingen tussen de bestaande bebouwing aangetroffen.
Het middelpunt van de oude kern wordt gevormd door de

Markt, waarvan het aanzicht beheerst wordt door het in 1859 gebouwde raadhuis. Voorts werden panden uit het tijdvak 1850-1940 aangetroffen in de Marktstraat.
De straten, die samenvallen met de vroegere omwalling zijn de Beekstraat, Maasstraat, Wallenstraat, Burgemeester Joostenlaan en Kloosterlaan. Een relatief groot deel van de uit de periode 1850-1940 stammende bebouwing werd langs deze straten aangetroffen. Enige speciale aandacht verdient het woonhuis met het adres Wallenstraat 29. De kleur van de baksteen en de fantasievolle toepassing van decoratieve elementen geven het pand een bijzonder aanzien.

Buiten de vroegere omwalling bestaat de kern Wessem hoofdzakelijk uit na-oorlogse bebouwing. Een uitzondering wordt gevormd door het Van Horneplein, de Pastoor Janssenstraat en de Molenweg, waar zich nog enige voor-oorlogse bebouwing bevindt. Een opmerkelijk element hierin is de voormalige steenfabriek op het adres Molenweg 7. Met name het in gele baksteen uitgevoerde gebouw, waarin zich entree en kantoren bevonden, trekt de aandacht.

Wat betreft de overheersende bouwstijl en het karakter van de Wessemse bebouwing kan geconcludeerd worden dat binnen de kern Wessem de woonbebouwing, uitgevoerd in een traditionele stijl, overheerst. Een betrekkelijk veel voorkomend verschijnsel is de toepassing van decoratief metselwerk, al dan niet in een afwijkende tint baksteen.
Bebouwing met een agrarisch karakter werd aangetroffen in de kern Pol, bestaande uit lintbebouwing langs een weg tussen de kernen Wessem en Heel.
Uit de bevindingen na de inventarisatie binnen de gemeente Wessem kan geconcludeerd worden dat in de periode 1850-1940 geen stedebouwkundige ontwikkelingen van enige omvang hebben plaatsgevonden. Het aangeven van een stedebouwkundige typologie wordt dan ook niet relevant geacht.

NOTEN

1) Zie bijlage kaart 1
2) In Limburg komt het middenterras ten oosten van de Maas slechts op enkele plaatsen in het inventarisatiegebied Maasvallei aan de oppervlakte, terwijl het hoogterras ten westen van de Maas slechts op enige plaatsen in de inventarisatieregio Limburgs Peelgebied zichtbaar is.
3) Voornaamste waterlopen zie bijlage kaart 2
4) Zie bijlage kaart 3. Deze kaart is gebaseerd op de indeling in Philips, J.F.R. e.a., De geschiedenis van de landbouw, p. 131-134.
5) Zie bijlage kaart 7
6) Zie bijlage kaart 4 en 5
7) Zie bijlage kaart 2
8) Zie bijlage kaart 6
9) Zie bijlage kaart 6
10) Sprenger, p. 57
11) Kuyper, plattegrond Born
12) Renes, p. 175-176
13) Zie tranchotkaart nr. 46
14) Zie topografische kaart nr. 755 (1935)
15) Hekker, p. 55-56
16) Hekker, p. 53
17) Zie tranchotkaart nr. 45
18) id.
19) Zie militaire kaart nr. 58 en topografische kaart nr. 745 (1935)
20) Linssen (1984) p. 179-185

LITERATUUROPGAVE

Atlas van Nederland, deel 13 Geologie (Den Haag, 1985)

Dijksterhuis, R., Spoorwegtracering en stedebouw in Nederland, Historische analyse en wisselwerking, de eerste eeuw 1840-1940 (Delft, 1984)

Hekker, R.C., e.a., Dorp en stad in Limburg, Ontstaan, ontwikkeling, bescherming en herstel van historische nederzettingen (Zutphen, 1981)

Jongen, J., Limburg in: Handboek der geografie van Nederland deel VI (Zwolle, 1959)

Julianakanaal. Gekanaliseerde Maas en aansluitende waterwegen. Gedenkboek uitgegeven ter gelegenheid van de opening van het Julianakanaal (Heerlen, 1934)

Kuyper, J., Gemeente-atlas van Limburg (Maasbree, 1981)

Limburg in Vogelvlucht (Leeuwarden, d.a.)

Limburgs Verleden, Geschiedenis van Nederlands Limburg tot 1815, 2 delen (s.l. s.a.)

Linssen, G.C.P., Verandering en verschuiving, Industriële ontwikkeling naar bedrijfstak in Midden- en Noord-Limburg, 1834-1914, in: Bijdragen tot de geschiedenis van het Zuiden en Nederland (Tilburg, 1969)

Linssen, G.C.P., Onder dak bij St. Jozef. Bijdragen over de Geschiedenis bij de Bouwvereniging St. Jozef te Roermond ter gelegenheid van het vijfenzeventigjarig jubileum in 1984 (Roermond, 1984)

Maelen, Ph. van der, Dictionnaire géographique du Limbourg, in serie: Maaslandse Monografieën (Assen/Amsterdam, 1978)

Philips, J.F.R., Janssen, J.C.G.M. en Claessens, Th.J.A.H., Geschiedenis van de landbouw in Limburg 1750-1914, in serie: Maaslandse Monografieën (Assen, 1965)

Provinciale Waterstaat van Limburg, Rapport betreffende de verbetering van de afwatering in het Waterschap Midden-Limburg (1933)

Rapport van de Stichting Bodemkartering Wageningen, De bodemgesteldheid van het ruilverkavelingsgebied "Midden-Limburg" (1962)

Renes, J., De geschiedenis van het Zuid-Limburgse cultuurlandschap, in reeks: Maaslandse Monografieën (Assen/Maastricht, 1988)

Roebroeck, E., Het land van Montfort, Een agrarische

samenleving in een grensgebied 1647-1820, in serie: Maaslandse Monografieën (Assen 1967)

Sprenger, J. e.a., Born een koninklijk domein met een boeiend verleden (s.l., s.a.)

Steegh, A., Monumentenatlas van Nederland, 2e druk (Zutphen, 1985)

Streekplan Midden-Limburg ten oosten van de Maas (Maastricht, 1956)

Streekplan Noord- en Midden-Limburg, De bodem (Maastricht, 1941)

Streekplan Noord- en Midden-Limburg, 3 delen (Maastricht, 1982)

Win, J.Th.H. de, e.a., Kastelen in Limburg (Hoensbroek, 1975)

Woud, A. van der, Het lege land, De ruimtelijke orde van Nederland 1798-1848 (Amsterdam, 1987)

TOPOGRAFISCHE KAARTEN

* Kartenaufnahme der Rheinlande durch Tranchot und v. Muffling 1803-1820
  nrs.: 38 Heythuizen
  39 Swalmen
  40 Bruggen
  45 Stevensweert
  46 Roermond
  47 Herkenbosch
  54 Maaseik
  55 Waldfeucht

* Topografische en Militaire kaart van het "Koningrijk der Nederlanden"
  nrs. 58 Roermond (1859)
  60 Sittard (1864)

* Topografische kaarten 1:25.000
  nrs. 738 Baexem (1934)
  739 Buggenum (1938)
  740 Swalmen (1934)
  744 Stramproy (1928)
  745 Thorn (1937)
  746 Roermond (1938)
  747 Maalbroek (1938)
  750 Maasbracht (1936)
  751 Vlodrop (1936)
  752 Susteren (1937)
  753 Slek (1937)
  754 Echt (1936)
  755 Sittard (1937)

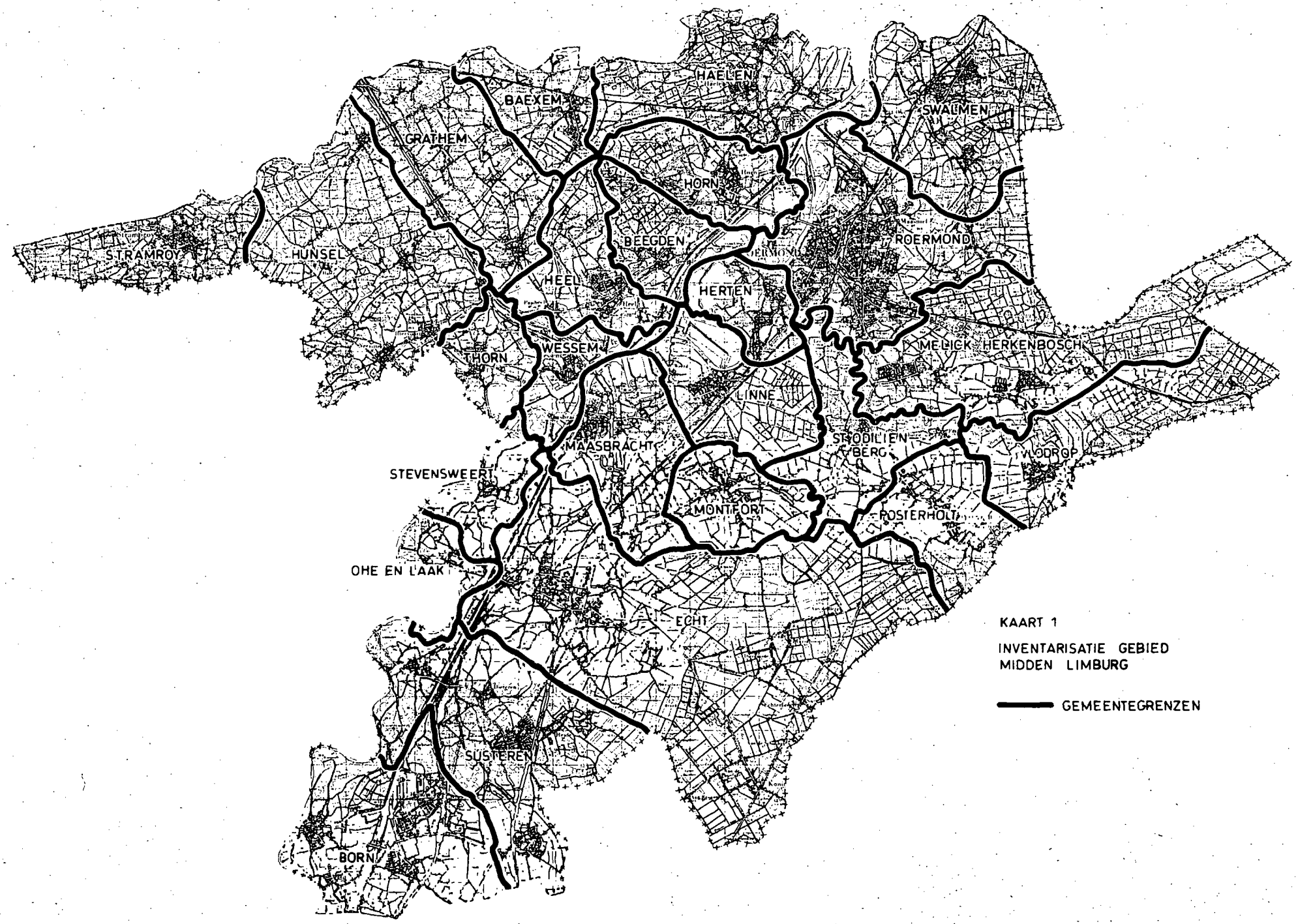

KAART 1

INVENTARISATIE GEBIED
MIDDEN LIMBURG

GEMEENTEGRENZEN

Provincie Limburg Hoofdgroep ROV Afd. AZ Buro Tekenkamer

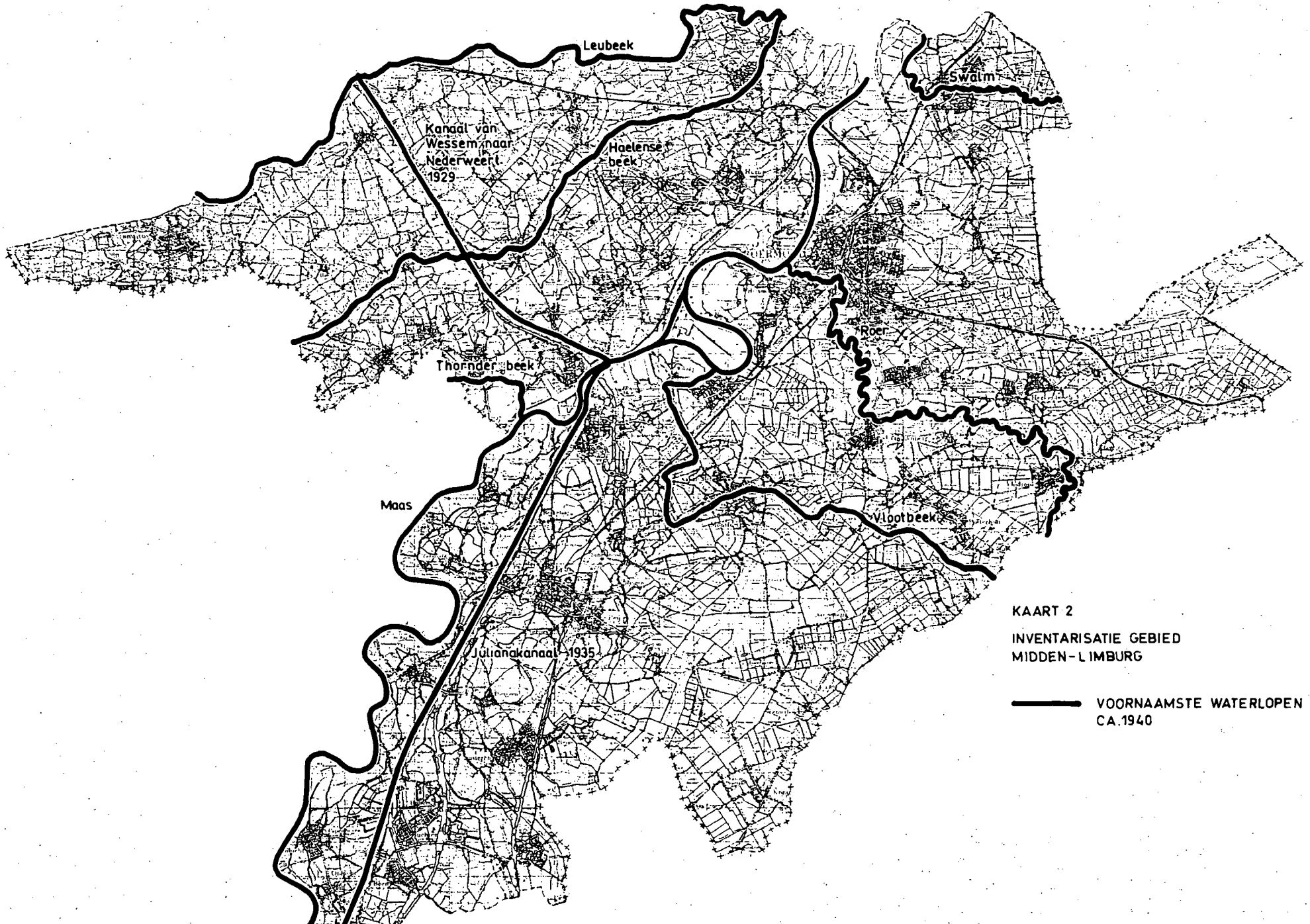

Provincie Limburg Hoofdgroep R.O.V. Afd. AZ Buro Tekenkamer

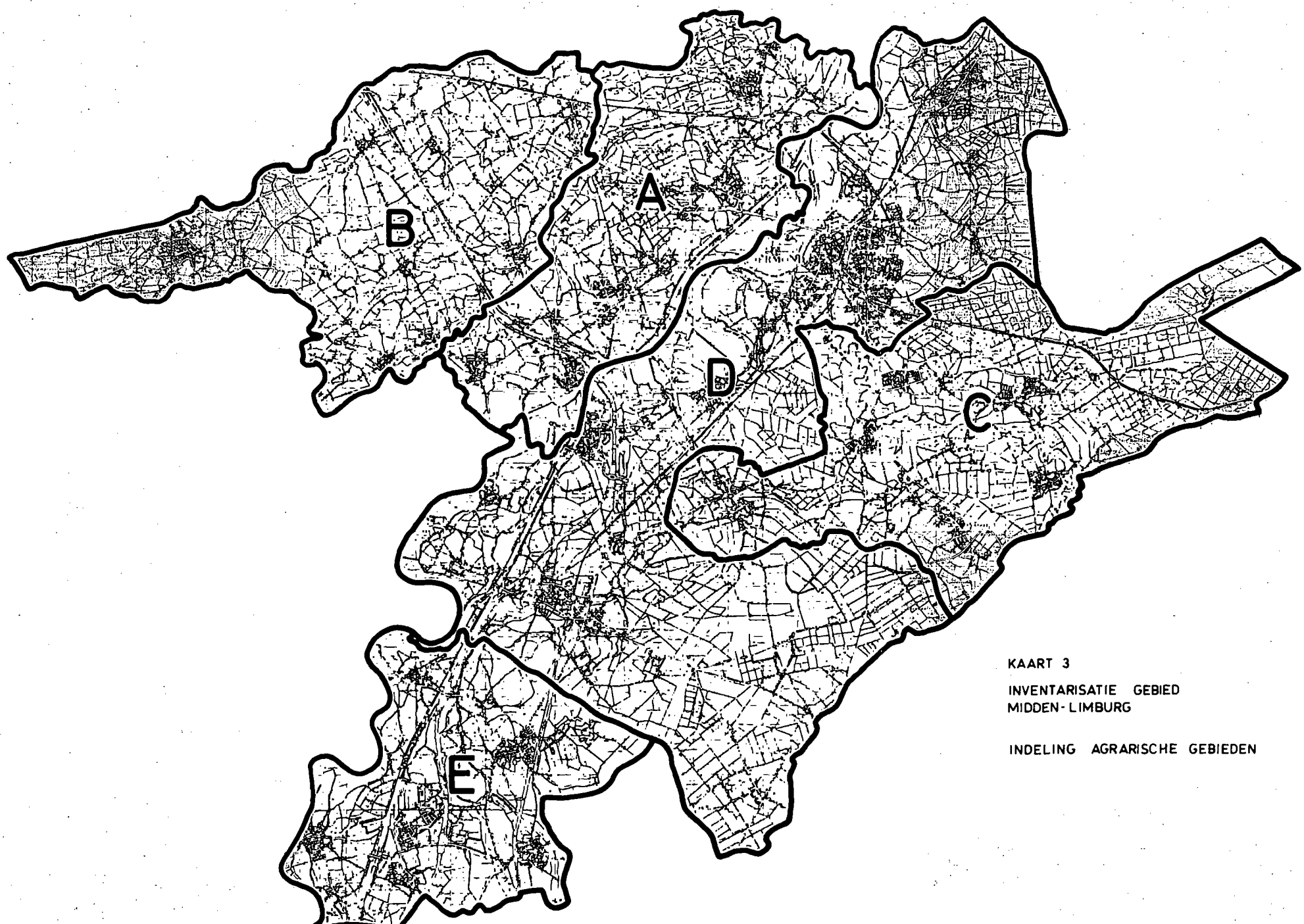

KAART 3

INVENTARISATIE GEBIED
MIDDEN-LIMBURG

INDELING AGRARISCHE GEBIEDEN

Provincie Limburg Hoofdgroep ROV Afd. AZ Buro Tekenkamer

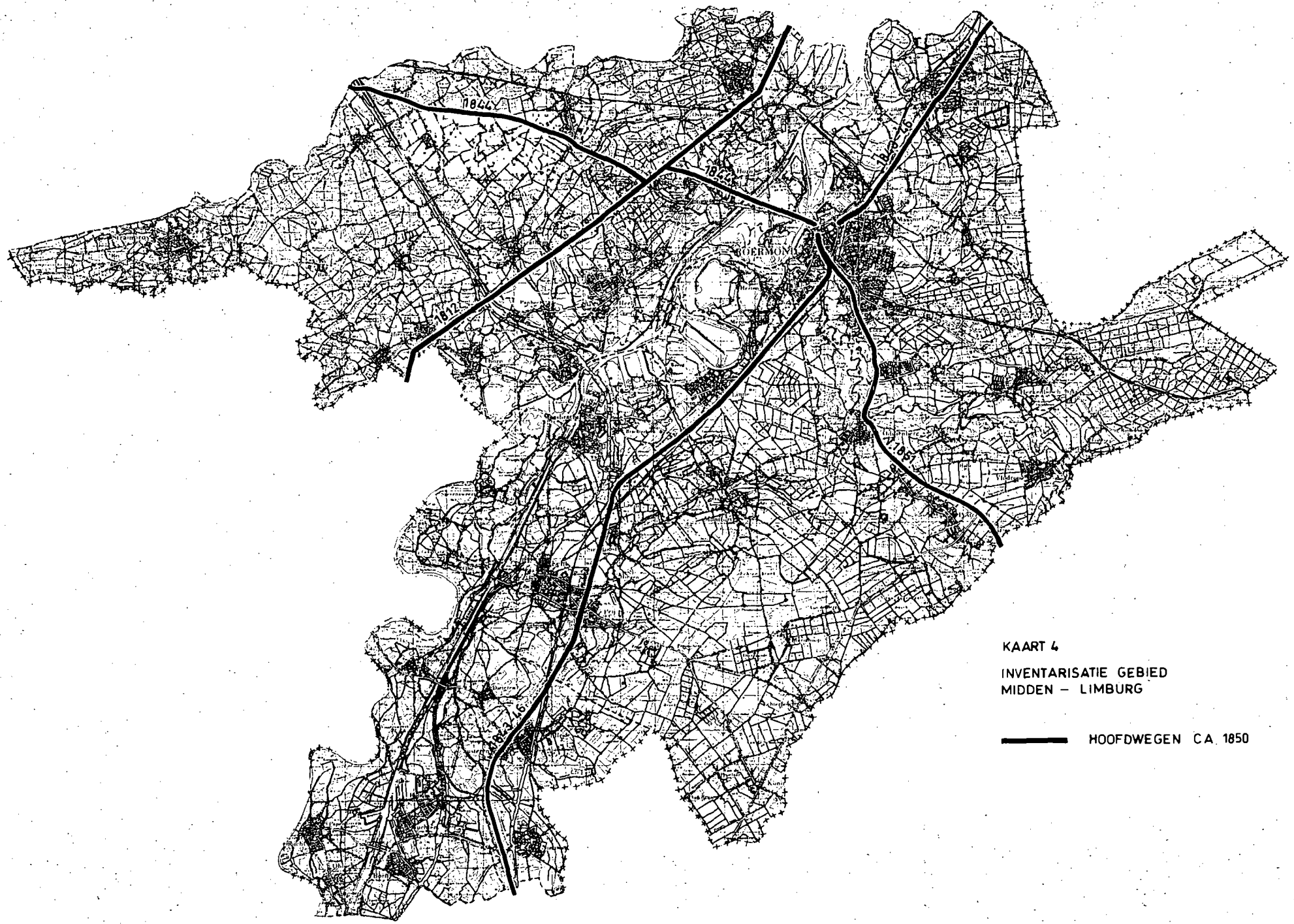

KAART 4

INVENTARISATIE GEBIED
MIDDEN – LIMBURG

HOOFDWEGEN CA. 1850

Provincie Limburg Hoofdgroep ROV Afd. AZ Buro Tekenkamer

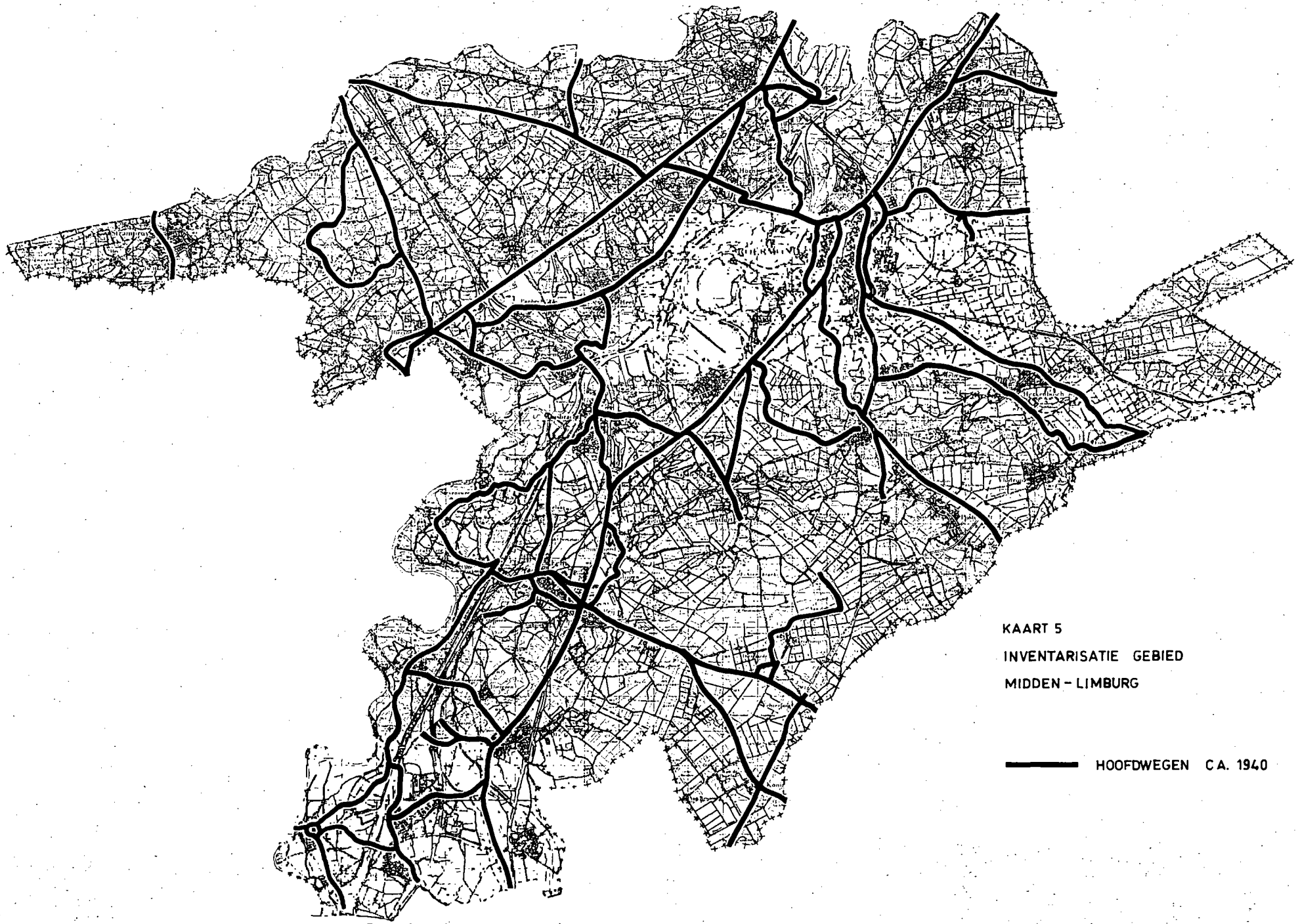

Provincie Limburg Hoofdgroep ROV Afd. AZ. Buro Tekenkamer

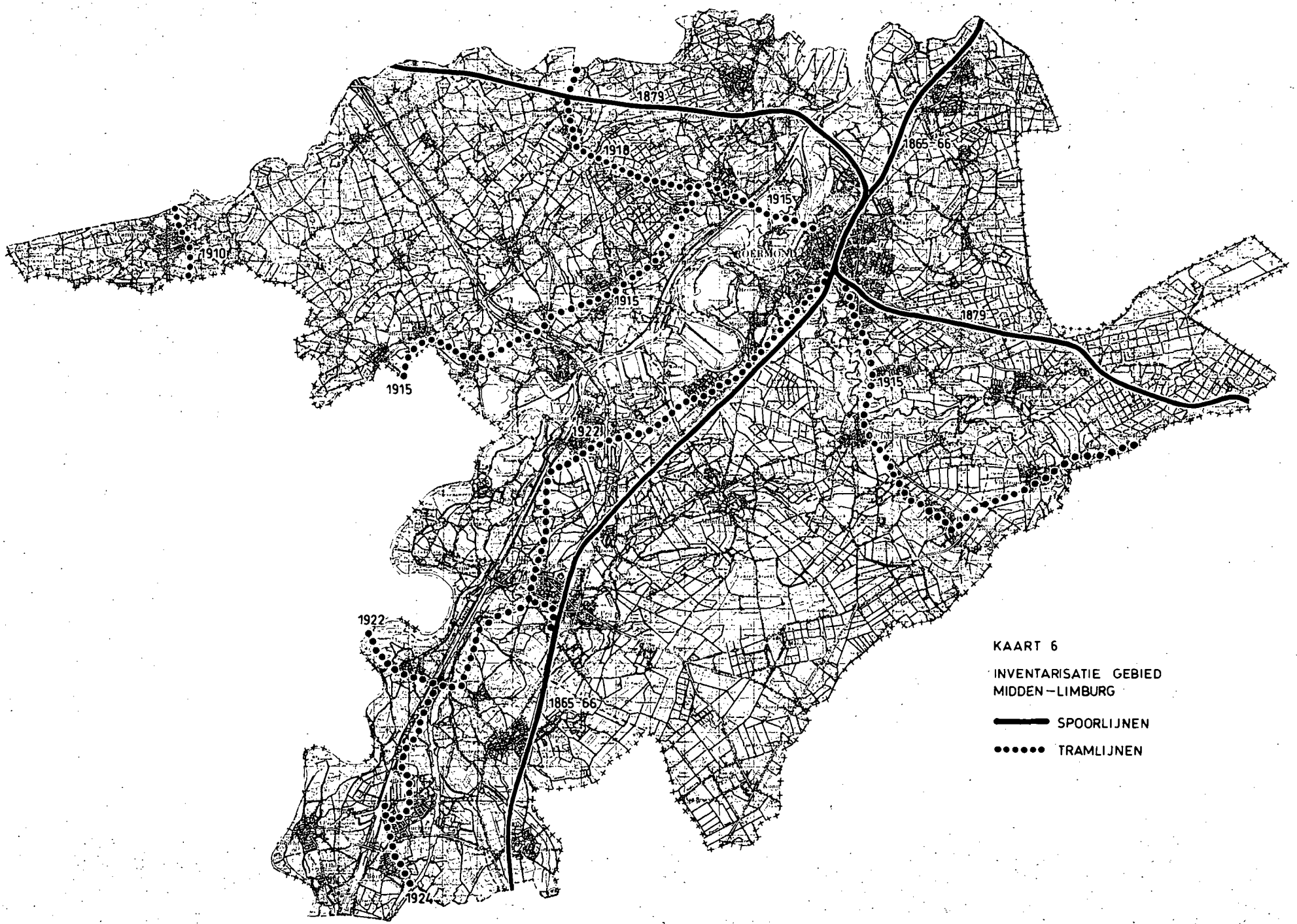

Provincie Limburg Hoofdgroep ROV Afd. AZ Buro Tekenkamer

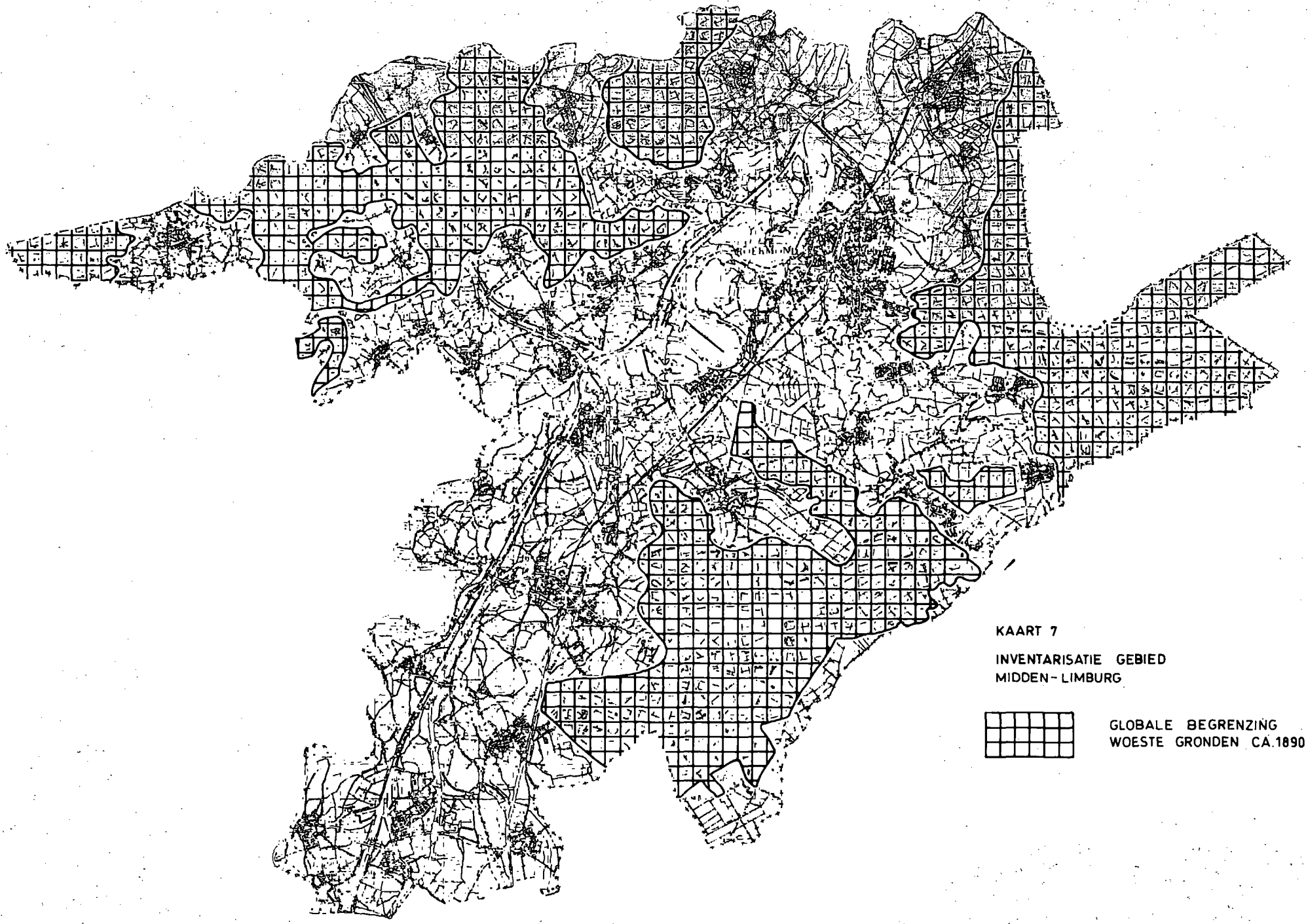

Provincie Limburg Hoofdgroep ROV Afd. AZ. Buro Tekenkamer